

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीमतेरामानुजायनमः ॥
॥ ओं श्रीवृषभाद्रिपतये नमः ॥

श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनाम
॥ प्रसिद्धमिदमिति हासंस्थलपुराणम् ॥

ॐ नमः श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनाम

॥ अथ स्तोत्राणि ॥

श्रीशैलेशदयापां धीभक्त्यादिगुणार्णवम् ।
यतीन्द्रप्रवणं वन्दे रस्यजामातरं मुनिं ॥

लक्ष्मीनाथसमारस्मां नाथयामुनमध्यमाम् ।
अस्मदाचार्यपर्यन्तां वन्दे गुरुपरम्पराम् ॥

योनित्यमच्युतपदाम्बुजयुग्मरुक्म-
व्यामोहतस्तदितराणि तृणायमेने ।
अस्मद्भुरोर्भगवतोऽस्य दयैकसिन्धोः
रामानुजस्य चरणौ शरणं प्रपद्ये ॥

भक्तप्रतापाश्रितपारिजातम्
मालाधरं यामुनपादभक्तम् ।
श्रीभाष्यकाराय हितोपदेशम्
श्रीशानपूर्वं शिरसा नमामि ॥

अखण्डप्रतिसिद्धान्तव्याप्तमार्टाण्डरोचिषे ।
नमो यामुनमिथ्राय सौम्यराजप्ररोधसे ॥

पितामहस्यापि पितामहाय प्राचेतसादेशफलप्रदाय ।
श्रीभाष्यकारोत्तमदेशिकाय श्रीशैलपुण्याय नमोनमस्तात् ॥

नारायणायभक्तानां निर्वाण फलदायिने ।
वेदवेद्यस्वरूपाय सुन्दराय नमोनमः ॥

बन्दे सुन्दरराजानमिन्द्राभूमिनायकम् ।
बृन्दारकगणैर्बन्दं चिन्तिताभीष्टदायकम् ॥

सोमश्छन्दविमानस्थमध्ये तुरगवाहनम् ।
मण्डूकवरदं देवं सुन्दरं प्रणतोस्मयहनम् ॥



॥ श्रीः ॥



॥ श्रीमतेरामानुजायनमः ॥

अथ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये क्षेत्रवैभवे
॥ प्रथमोऽध्यायः ॥

ऋषयः—

मुनयो नैमिषारण्ये प्रातर्दत्तहुताशनाः ।
ब्रह्मासनेसमासीनं व्यासशिष्य मथाऽब्रवन् ॥ १

सूतमामन्त्र्यतत्वज्ञं पुराणार्थविशारदम् ।
ऊचुर्महर्षयस्तत्र भगवद्भक्ति चोदिताः ॥ २

सङ्गतास्समवेतास्ते श्रोतुकामाः कथां विभोः ।
त्वत्तोऽस्माभिः पुराणानि श्रुतानि सुमहामते ॥ ३

पर्वताश्र समुद्राश्र द्वीपाः सप्तपदाश्रयाः ।
अतिपुण्यानि तीर्थानि महान्ति नगराणिच ॥ ४

धर्माः विशेषधर्माश्र बहवो दुष्करास्तथा ।
ब्रह्म क्षत्रिय विद्युद्रास्तेषां तत्त्विक्यास्तथा ॥ ५

गोप्याऽगोप्यतमाश्रान्ये सुकरा दुष्करास्तथा ।
भोगमोक्षप्रदा धर्माः प्रतिलोमानुलोमिनः ॥ ६

अन्यान्यपि च धर्माणि विधीनां फलदाः प्रभोः ।
सात्त्विकेषु पुराणेषु श्रेष्ठेषु परिनिष्ठिताः ॥ ७

४

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

प्रोच्यमानेतु वाराहे शेषोऽपि वदतात्वया ।
पाण्ड्यस्य भूपतेदेशे सोस्त्यसौहिविभात्यहो ॥

वृषभाद्रिः प्रसक्तोऽभूत्क्षेत्रं तत्कुवनो वद ।
सर्वान्वेत्सि पुराणार्थानितिहासाम्बूद्धतज ॥

वृषभाद्रेश माहात्म्यं श्रोतुं कौतूहलं हि नः ।
वर्तते सांप्रतं सूत यथावदनुवर्णय ॥

त्वत्कृपासारसेकेन तापं शमय नः प्रभो ।
त्वन्मुखाम्भोजनिष्ठ्यत् कथामृतभुजस्तथा ॥

न तप्यन्ति मनांस्यसिन्कथापीयूपसागरे ।
अवगाहितानान्नोगाढं वद सर्वं विचक्षण ॥

क्षेत्राणामुत्तमं ब्रूहि भोगमोक्षं प्रदायकम् ।
देवानां च मनुष्याणां साधारणं शुभास्पदम् ॥

इति पृष्ठः शौनकाद्यैर्मुनिभिर्भगवत्परैः ।
सूतः प्रणम्यदेवेशं क्रषीमश्च युनरब्रवीत् ॥

सारितो भगवानद्य भवद्विलोकमङ्गलैः ।
इत्युक्त्वा स्वगुरुंव्यासं नारायणकलात्मकम् ॥

क्रषीणां प्रवरंनत्वा प्रवक्तुमुपचक्रमे ।

श्रीसूतः—

शृणुध्वं सावधानेन क्रषयः शौनकादयः ।
वृषाद्रेवैर्मवं वक्ष्ये यथामति यथाश्रुतम् ॥

तस्य प्रभावमतुलं वक्तुं वर्षशतैरपि ।
स्त्रिभिस्सनकाद्यैश्च न शक्यं मादृशैः किमु ॥

८
९

१०

११

१२

१३

१४

१५

१६

१७

१८

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥ ५

इत्युत्कृत्वाऽथ मुनीन्सर्वान्स्मृत्वा तु वृषभाचलम् ।
तत्रस्थं सुन्दरं नत्वा सङ्गुणाम्बुधिमग्रधीः ॥ १९

पुनः पुनर्महर्षिभिश्चोदयमानो महात्मभिः ।
तान्समीक्ष्य सदोमध्ये ब्रह्मासनगतोऽब्रवीत् ॥ २०

अहं धन्यतमो विप्रः प्रतिलोमकुलेष्वपि ।
महत्तमानां कृपया दौष्कुल्यमपयाति मे ॥ २१

दत्वा ब्रह्मासनंमेऽद्य यत्पृच्छत कथामिमाम् ।
प्रसादाङ्गवतां वक्ष्ये क्षमध्वं मुनिसत्तमाः ॥ २२

मलयाद्रेस्तूतरतो योजनानान्दशान्तरे ।
सहजाया दक्षिणतो नद्याष्पञ्च्योजनान्तरे ॥ २३

वराहपर्वतात्पूर्वे तावद्योजनसंमिते ।
पूर्वाम्बुधेश्च पश्चात्तु योजनानान्तु सप्तके ॥ २४

वृषभाद्रिरिति रुयातो भूमेस्तनङ्गोच्छ्रुतः ।
पर्वताः पशवश्चासन्पुराऽसौ पर्वतोवृषः ॥ २५

वृगेतिपूर्वजाश्चाहुस्तसा द्रृष्टिस्मृतः ।
श्रैष्ठ्यात्तु पर्वतानां च वृषभाद्रिरिति प्रथाम् ॥ २६

वृगेति धर्मरूपेण पुरस्तपसि तिष्ठति ।
तन्माम्ना वृषभाद्रीति प्रार्थयामास धर्मराद् ॥ २७

औन्नत्यादपि सर्वसाद्विधो शङ्कमणादपि ।
पर्वतानां ककुद्वीति वदन्ति च पुराविदुः ॥ २८

अप्रधृष्यन्त्वयोगाच्च सिंहाद्रिरिति विश्रुतः ।
केशवस्यच्च सान्निध्या त्केशवाद्रिरिति स्मृतः ॥ २९

६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

अनेकशतसाहस्रैः श्रियोद्यानैः श्रितोद्यसौ ।
तस्मादुद्यानशैलेति मुनयः प्राहु रञ्जसा ॥

३०

यन्मूर्धि भगवत्पादमणिमञ्जीरनिस्सृता ।
सरित्प्रवर्तते पुण्या सर्वजन्माघनाशिनी ॥

३१

इष्टसिद्धिरिति ख्याता भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ।
भगवत्पादकमलान्निरन्तरसुवाहिनी ॥

३२

ब्रूमौ हरजटाभ्रष्टा जन्मूच्छिष्टविवर्जिता ।
विरजेवापरा भूमौ भवपांसुमलापहा ॥

३३

यत्र पुण्यश्रुतिर्नाम तीर्थं पुण्यविवर्धनम् ।
भवहारी नदी यत्र सर्वेषां भवहारिणी ॥

३४

पापनाशश्च यत्राऽस्ते सवनाद्रिरितिश्रुतः ।
असुं वृषाद्रिमुनयः नत्वा द्विजगणाषुतं ॥

३५

शिखरैर्ध्यानमभितः शङ्खशुक्रितमिव स्थितम् ।
असौ वृषाद्रि मुनिभिः नानाद्विजगणैर्वृतः ॥

३६

शिखरैर्धातुमद्विश्च खमुद्धिद्वयस्थितः ।
महारजतसंकाशाः केचिद्रजतसन्निभाः ॥

३७

मांजिष्ठाः पीतवर्णाश्च केचिन्मणिवरास्तथा ।
केचिन्मरकताभाश्च प्रत्यग्रम्मर्कतेजसः ॥

३८

केचिच्च केतकाभाश्च केचित्ज्योत्स्नासमाःप्रभाः ।
वृषभाद्रेश्च शिखरा नानाधातुभिरावृताः ॥

३९

भृषितो भूपतिरिव किरीटे राकवर्चसा ।
नानामृगगणैर्युक्ता स्तरवो गुणसंयुताः ॥

४०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

7

हृष्टे रदुष्टे वैलिभि रन्योन्यन्नाभिहिंसकैः ।
गजैः सिंहैश्च महिषै रुत्तमैश्च शिखण्डभिः ॥

४१

परितो गर्जितैश्चापि हरिणैः शोभते तथा ।
जम्बवाम्रपनसैर्लोध्रैः प्रियालैर्वकुलैर्धवैः ॥

४२

तिमिशै स्तिन्दुकै वैशैरङ्गोलै र्भव्यकदिभिः ।
चम्पकारिष्टचरिणैः मंधूकैस्तिलकै स्तथा ॥

४३

बदर्यामलकै नीपै वेष्टयिनेव बीजकैः ।
पुष्पवद्धिः फलोन्नद्वै मर्मोहयद्धि मनोहरैः ॥

४४

एवमादिभि रन्यैश्च श्रियं पुष्पत्ययं गिरिः ।
शैलप्रस्थेषु रम्येषु काममार्गेण पीडिताः ॥

४५

किन्नरा द्वन्द्वशोभूय रममाणा मनस्विनः ।
शाखावसक्तपद्माश्च दुर्कूलवनराजयः ॥

४६

विद्याधराणामाक्रीडा देशाश्चापि मनोहराः ।
जलप्रपातनिर्भेदै निर्ब्यन्दैश्च क्वचित्क्वचित् ॥

४७

स्वद्धि भात्यसौ शैलो मुक्ताजालैरिव द्विपः ।
गुहासभीरणो गन्धै नानापुष्पफलोद्धवैः ॥

४८

पूरयत्यनिशं ग्राणप्रीणनैः कन्नहर्षयेत् ।
अनेकशतसाहस्रै रुद्यानै रुपलक्षितः ॥

४९

अनेकशतसाहस्रै निर्झरै रुपलक्षितः ।
वृतश्चोत्पलवाणीभिः कलहरैः कमलैरपि ॥

५०

शिलाश्च वृषशैलस्थाः विशालाः शतशोज्वलाः ।
पुण्याश्च पुष्परागाश्च पञ्चरागाः सहस्रशः ॥

५१

८

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

गारुत्मतशिलाकाशैन्द्रनीलोत्पलास्तथा ।
चन्द्रकान्तमयाः केचित्सूर्यकान्तमया स्तथा ॥

निशा भान्ति वृषाद्रेष्ट हुताशनशिखाइव ।
ओषध्यो निशि भासन्ते स्वप्रभाभि रितस्ततः ॥

चन्दनागरुमांजिष्ठाः पुष्पिता वनराजिष्ठु ।
केचि दृहनिभादेशाः केचिदुद्यानमण्डिताः ॥

केचिदेकशिला भान्ति केचि त्पर्यन्तपर्वताः ।
कामिनां संस्तराथात् पुष्पसञ्चयसञ्चिताः ॥

कमलोत्पलकल्हारकुसुमै मण्डिता भृशम् ।
वस्वोकसारा मलका मतीत्य वहुसंपदा ॥

सर्वतोऽसौ विभाति स वहुरत्तधनैरपि ।
विचित्रपुलिनै रम्या हंससारससेविता ॥

कुसुमै रूपसम्पन्नै स्तरुभिश्चोपशोभिता ।
मञ्जीरतटिनी दिव्या सिद्धगन्धर्वसेविता ॥

नानाविधैश्च तरुभिः फलपुष्पोपशोभितैः ।
राजन्ती धनदस्येव नलिनीभि स्समंततः ॥

गजयूथनिपानेन कलुषांभांसि विव्रति ।
तीर्थानि रमणीयानि स्नातव्यानि च सर्वशः ॥

सन्ति तत्रैव मुनयो जटाजिनधरा स्तदा ।
काले कालेऽवगाहन्ते नदीं मञ्जीरसंभवाम् ॥

कचित्पुलिनदेशस्थानवृक्षान्सेवयती मुदैः ।
कचिन्मणिवराभासा कचिन्मुक्तामणिच्छविः ॥

५२

५३

५४

५५

५६

५७

५८

५९

६०

६१

६२

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

१

कुतचि त्सद्वसंकीर्णा मुनिभि शारुसेविता ।
कचित्सद्वगणाकीर्णा मञ्जीरतटिनी शुभा ॥

६३

कचिन्मन्दारपुष्पैश्च चन्दनैश्चंपकै स्तथा ।
कचित्कुरबकाऽशोकपाटलै वंकुलैरपि ॥

६४

वासिता सा प्रवहति रम्याऽवर्तमनोहरा ।
सुन्दरा संपदाम्भोजमधु पीत्वा मदोत्कटा ॥

६५

पति माहृयती चैव प्रसारितकरा यथा ।
कचिन्मन्दालसा याति मदमत्तेभभामिनी ॥

६६

कचिद्ध कूजती साहि कचित्पाण्डरफेनिला ।
कचित्तरङ्गहस्तैश्च प्रसारितभुजालवा ॥

६७

कचिच्च क्षिमशैवाला प्रसारितकचामुखा ।
कचिद्विशदधीरैश्च विस्मिता इव लक्षिता ॥

६८

अपस्माराऽविभ्रतेव भीषणा सा कचि ह्रभौ ।
कचिच्च कूजती साहि गर्विता इव कामिनी ॥

६९

सा सिद्धैश्च गजेन्द्रैश्च तिर्यग्भि र्मन्दशैरपि ।
कचिस्खलति पाषाणैः कचिच्छलति संभ्रमम् ॥

७०

कचिन्मन्दानिलो वाति मदोन्मत्तेव कामिनी ।
कचि नीलाकृति स्साहि कचि त्पाण्डरफेनिला ॥

७१

सा नदी सिद्धगन्धवै र्भजद्धि र्मनुजैरपि ।
अप्सरोभिस्समं देवैरवग्रहनतत्परैः ॥

७२

अत्यन्तनिविडा साहि देवतै र्मनुजै रपि ।
स्थानकाले तु यस्यां वै मनुजै रमरै रपि ॥

७३

10

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

विस्मृतैः स्वस्ववदनं व्यत्ययित्वा दधु रुहुः ।
ऋषयोऽपि विमुह्यन्ति स्वस्ववल्कलवाससी ॥

७४

जलपात्रमजानन्तोप्यन्योन्यं जातसंब्रमात् ।
देव्याश्च नरनार्यश्च परस्परविभूषणैः ॥

७५

विवादस्सु महानासी त्परस्परजयैषिणोः ।
विग्रह स्सुमहान्जातः परस्परजयैषिणाम् ॥

७६

रूपयौवनसंपत्या वस्त्रेणाऽभरणेन च ।
भेदं न विविदु स्तत्र जना स्तत्र समागताः ॥

७७

विस्मिता श्राऽभवन्सर्वे देवा वैमानिकास्तदा ।
एतस्मि न्पर्वते पूर्वं भगवान्भक्तवत्सलः ॥

७८

स्त्रीयया कृपया नित्यं सान्निध्यमकरो त्सदा ।
एनं यस्सर्वदा पश्ये त्सर्वत विजयी भवेत् ॥

७९

इति श्रीवाराहपुराणे क्षेत्रमहाभागे
वृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे
प्रथमोऽध्यायः
समाप्तः ।
इति शम् ।

७९

॥ श्रीः ॥
 ॥ श्रीसुन्दरराजगुरवे नमः ॥
 अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये धर्मदेवस्य मनोभीष्टप्रदे
 ॥ द्वितीयोऽध्यायः ॥

आलिङ्गितो जलधिकन्यकया सलीलं
 लग्नः प्रियङ्गुलतयेव तरुस्तमालः ।
 देहावसानसमये हृदये मर्दीये
 देवश्वकास्तु भगवानरविन्दनाभः ॥

ऋषयः—

- | | |
|--|---|
| किमर्थमवतीर्णोसौ वै कुण्ठादूषभाचले । | १ |
| केनार्चितः पुरा सूत कस्मिन्काले विशेषतः ॥ | २ |
| वद सर्वं विशेषेण शृणुता नो विभोः कथाम् । | |
| महर्षिभिश्शौनकाद्यै रभिप्रष्टो महामतिः ॥ | ३ |
| अब्रवीत्प्रेमसंहृष्टसनूरुहतनु स्तदा । | |
| व्यासप्रसादाद्वक्ष्यामि वृषाद्रीशस्य वै भवम् ॥ | ४ |
| समाहिता भवन्तोऽत्र शृणुध्वं मुनयोऽनधाः । | |
| कारणादपि वै कृच्छ्रात्क्षीराम्बुधिमुपागमत् ॥ | ५ |

व्यासः—

- | | |
|--|---|
| तत्रैव शेषपर्यङ्के जगद्रक्षणतत्परः । | |
| शयित्वा देवकार्यार्थो देवतैरपि पूजितः ॥ | ५ |
| तेषामपेक्षितां द्राक्ताञ्जाग्रन्द्रामुपाश्रितः । | |
| सद्य एवाग्रतश्शैलं लोकानां हितकाम्यया ॥ | ६ |

१ वै कृच्छ्रात्

12

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

अस्तीहासिन्हरिः शीघ्रं स्वस्थानं प्रतिपद्यते ।

पालनायास्य जगतो यज्ञताणाय वै द्विजान् ॥ ७

दैत्यानानिधनार्थाय सतां संरक्षणाय च ।

क्षीराब्धिशशयनं हित्वा वृषाचल मुपागतः ॥ ८

तत्र गन्तुमशक्तानां विपदां विनिवर्तने ।

संपदाश्च समाहारे भक्तानामनुकम्पया ॥ ९

निवसन्सर्वकालं हि स्वयं व्यक्तो विराजते ।

आदौ कृतयुगे धात्रा पूजितः परमेष्ठिना ॥ १०

महावटतरोः पूर्वे मञ्जीरतटिनीतटे ।

देवैरुपाग्रतस्सर्वै वीसवादै महर्षिभिः ॥ ११

यूजितस्सुन्दरो राजा प्रख्यः पुरुषविद्यया ।

कदाचिद्दृष्टनामात्वयन्देवो महीमिमाम् ॥ १२

चचार स्वेच्छया विप्रः पुण्यान्यायतनानि च ।

सरितश्च समुद्राश्च पर्वतानि सरांसि च ॥ १३

तीर्थानि रमणीयानि स्नातव्यानि महात्मभिः ।

क्षेत्राणामुत्तमं क्षेत्रम् ज्ञात्वा शीघ्रफलप्रदम् ॥ १४

वृषाद्रिमगमच्छ्रीघ्रं श्रीवैकुण्ठमिवापरम् ।

प्रसन्नमभवचित्त मागमेनास्य वैभवात् ॥ १५

तपः कर्तुं मनश्चके प्रसन्नात्मा दृढवतः ।

वर्षाण्यष्टसहस्राणि देवानां संख्ययाऽत्र च ॥ १६

तपश्चकार सुमहत्तत्र पश्चाग्रिमध्यगः ॥ १७

१ धर्मताणाय.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

13

मञ्जीरतटिनीतीरे माधवीमण्टपात्पुरः ।
मन्दारकुसुमस्यन्दमधुसेवितभूतले ॥

१८

वसन्तं सुन्दरेशाख्यं लावण्याम्बुनिधिन्तथा ।
नन्दने राजराजानमुद्यानवनभूषितम् ॥

१९

राजाधिराजं सर्वेषां ददृशे धर्मदेवता ।
गरुडोपरिचासीनं देवदेवैरभिष्टुतम् ॥

२०

प्रणम्य सुन्दरेशाख्यं स्तोत्रयामास धर्मराट् ।
नमोऽस्तु दशकृत्वस्ते शतकृत्वो नमोऽस्तुते ॥

२१

नमस्सहस्रकृत्वस्ते नमो परिमितश्च ते ।
वृषभाद्रिनिवासाय भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥

२२

इति स्तुत्वा धर्मराजो देवानाश्च शिखामणिम् ।
पुलकाङ्क्षितसर्वाङ्गो हर्षपर्याकुलेक्षणः ॥

२३

उत्थायोत्थाय सहसा परिकम्य पुनःपुनः ।
उवाच वचनं वाग्मी सुन्दरस्य च सन्निधौ ॥

२४

ममाद्याऽमङ्गलं नष्टं जन्म मे सफलं प्रभो ।
इत्पुक्तवन्तं देवेशः प्रीतो वृषमुवाच ह ॥

२५

वरं वरय भद्रन्ते प्रीतोऽस्मि तव सुव्रत ।
सोऽब्रवीद्वृषभाद्रीशं चास्त्राहु मनन्यधीः ॥

२६

कृपया ऽश्वत्थमूलस्थः कृपया त्वं सनातनः ।
गृण्हीष्वाऽचरितां पूजां मया तु करुणानिधे ॥

२७

इति तस्य वचः श्रुत्वा पुनस्तां धर्मदेवताम् ।
जगाद् परमप्रीतस्तीरेऽस्मिन्धाम मे कुरु ॥

२८

14

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

कृत्वा मम प्रियं धाम मामर्चय भवानिह ।

इत्युक्त्वा तं वृषाद्रीशस्तलैवान्तरधीयत ॥

२९

धर्मोपि तत्र निवसन्पुनश्च तप आस्थितः ।

दिनान्ते सङ्गते स्तुर्ये चन्द्रमा उदियाय सः ॥

३०

पुष्कलो वनशैलाग्रे आरुरोह निशामुखे ।

तं दृष्टा परमप्रीता स्तापनिर्बापणक्षमं ॥

३१

तं दृष्टा मुदितास्सर्वे वृक्षाश्च वनराजयः ।

तदौषधीनामधिप स्तासां तापहरैः करैः ॥

३२

दिवाकरकरैः स्तमान्वृक्षानाप्याययन्मुदा ।

प्रोषितो दीर्घकालन्तु पिता पुत्रान्यथाकरैः ॥

३३

अमृतान्प्रियवाग्भिश्च लालयन्नपि चाऽयौ ।

प्रसन्नवदन स्निग्धो प्रियः प्रियतमामिव ॥

३४

आहादयम्ब स्वरुचा पीयूषरसवत्तया ।

धूसराणि च मुख्यानि नीलौषधिवनस्पतीन् ॥

३५

यस्योन्नतनगाँगैश्च तडितश्चन्द्रमा भृशम् ।

मधुधाराप्रवाहेण सेचयन्तं वनाचलम् ॥

३६

यत्र पुवङ्गमाश्रापि मधुपानै र्मदोद्रुताः ।

उत्प्लुत्योत्प्लुत्य हस्तेन प्रगृह्य शशिनस्सुधाम् ॥

३७

शिशुभ्यश्च ददु सर्वे स्वबन्धुभ्यो विशेषतः ।

धर्मश्चन्द्र मभिप्रेक्ष्य सर्वस्यानन्ददायिनम् ॥

३८

तन्मण्डलसमाकारं विमानं कर्तुं मुद्यतः ।

राज्ञो लावण्यधाम्नोऽय वासार्थं पुण्यदेवता ॥

३९

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

15

तथैव विश्वकर्माणं ससार वृषभाचले ।
मञ्जीरतटिनीतीरे मन्दारवनशेभिते ॥

४०

पूर्वेणाऽश्वत्थवृक्षस्य स्थित्वा वै धर्मदेवता ।
आगतं विश्वकर्माणं प्रणम्य पुरतः स्थितम् ॥

४१

अब्रवीद्गर्मराट् तस्मिन्पुण्ये पर्वतमूर्धनि ।
विमानं सोमसदृशं कारयत्वमिहाद्यभो ॥

४२

सर्वलक्षणसंपन्नं चतुर्व्यूहसमन्वितम् ।
व्याघ्रादिमुनिभिर्जुष्टं भृग्वादिमुनिभिस्तथा ॥

४३

दिक्पालै वर्सुभिश्वैव ब्रह्माद्यैरप्यधिष्ठितम् ।
सनकादिमुनीन्द्राद्यै नरादाद्यैश्च सेवितम् ॥

४४

कश्यपोलिश्च भृग्वाद्या मारीचाद्या महर्षयः ।
तान्त्रिकाश्चापि वर्तन्ते मार्कण्डेयपुरोगमाः ॥

४५

विचित्रगणनाथाश्च विमाने सूर्यसन्निमे ।
शक्तिं चैव चतुर्दिक्षुः भूतभेताळकाम्स्तथा ॥

४६

वीरश्रियमथैशान्यां सन्निवेश्य यथाक्रमम् ।
समस्तजगदाधारनिर्माय स्वयमेव हि ॥

४७

कृत्वा तत्पुरतो न्यस्य रक्षार्थं मन्दिरस्य च ।
तथा श्रियं तथा कार्यं निर्माय स यथाविधिम् ॥

४८

विसयं परमं प्राप्तः स्वहस्तस्य च कौशले ।
अपूर्वमिदमाश्र्यं सर्वं चक्रे विलोक्यताम् ॥

४९

१ नोऽभूतं नोभविष्यति.

16

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

विस्मयं परमं प्राप्तः स्वयमेव सविश्वकृत् ।

निर्मितं देवदेवस्य विमानस्य च लक्षणम् ॥

५०

पावनं यत्तु कर्तव्यमाज्ञापय मम प्रभो ।

इत्युक्त्वा विश्वकृद्वर्म तूष्णीमास तदन्तिके ॥

५१

विमानं निर्मितं दृष्टा विश्वकर्माणमन्त्रवीत् ।

धर्मः—तुष्टोऽस्मि तव हस्तस्य कौशलं दृष्टमद्य मे ॥

५२

तवाऽभीष्टं वद क्षिप्रं दास्ये विश्वकृदीश्वर ।

इत्युक्तो धर्मराजेन विश्वकृतमुवाच ह ॥

५३

मत्कृतेऽस्मिन्विमानेऽत वृषाचलपतिः प्रभुः ।

वसत्विह सदाकालं तन्मे फलमनुत्तमम् ॥

५४

यावन्तिष्ठति भूस्तावद्यावच्चन्द्रदिवाकरौ ।

यावत्तु ब्रह्मणः कल्पं तावन्मत्कृतमित्यसौ ॥

५५

विमानं विश्रुतं लोके मत्कृतं च वदिष्यति ।

तदेव परमो लाभः नान्यत्किञ्चिन्न मे स्पृहा ॥

५६

इत्युक्त्वा विश्वकर्मापि प्रययौ स यथा गतः ।

विमानस्य समीपे तु धर्मस्त्वष्टाक्षरं जपन् ॥

५७

विमाने देवदेवस्य सान्निध्यं प्रार्थयन् स्थितः ।

तस्मिन्काले तु भगवान्लावण्यम्बुनिधिः पुमान् ॥

५८

धर्मस्यानुग्रहं कर्तुं चारुबाहुं महामनाः ।

आविरासीद्विमानान्तो श्रिया भूम्या च संयुतः ॥

५९

तदा देवास्सग्नं धर्वा स्विसद्वचारणगुह्यकाः ।

तुष्टुवु देवदेवेशं नृत्याश्राप्य सरोगणाः ॥

६०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

17

दिव्यदुन्दुभयो नेदुः क्रष्णश्चास्तुवम्तदा ।
धर्मः कोलाहलं दृष्टा रोमहर्षण मङ्गुतम् ॥

६१

सोमच्छन्दविमानस्यं सुन्दरं ददृशो ततः ।
स्फाटिकैः रक्तसङ्घातै रुदपेत्यान्तरस्थितम् ॥

६२

इन्द्रनीलमिवाऽभाति वनशैलपतिर्हरिः ।
मणिमञ्जुलमाञ्जिष्ठभूषणायतविग्रहः ॥

६३

चारुवाहुरुदाराङ्गकमनीयकविग्रहः ।
दृष्टा तमङ्गुतं राजं पीतकौशेयवाससम् ॥

६४

श्रीवत्सेन श्रिया सार्व विकासितभुजान्तरम् ।
स्फाटिकैः स्फुरितं रूपं तरङ्गितविलोचनम् ॥

६५

दोर्दण्डदण्डमध्यस्थतारहारलताद्युतिम् ।
उद्योगचक्रविलसदामेतरकराम्बुजम् ॥

६६

दक्षिणावर्तविलसच्छङ्खवाहुवरोज्वलम् ।
कौस्तुभारुयमहारलभूषणायतकन्धरम् ॥

६७

पद्मचन्द्रामृतरसं प्रवृद्धमुखमण्डलम् ।
जपाकुसुमविम्बाभविद्रुमाधरपङ्खवम् ॥

६८

नितान्तदीर्घललितशकरद्वन्द्वलोचनम् ।
नयनाम्बुधिमध्यस्थसेतुभूतसुनासिकम् ॥

६९

पुण्डरीकपरिस्फीतमधुपाहितपुण्ड्रकम् ।
मनोभवं महेष्वासं नमितभ्रूगाञ्जितम् ॥

७०

अर्धेन्दुललितोदारकालस्थलमनोहरम् ।
बालार्कशतसाहस्रकिरीटेन विराजितम् ॥

७१

18

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

आपादमौलिपर्यन्तमभिजाताङ्गसंपदम् ।
दृष्टा प्रणम्य चोत्थाय स्तोत्रयामास धर्मराट् ॥

७२

विष्णोर्नुकेति मन्त्रेण पुंसुक्तेन ततः पराम् ।
स्मृत्वा तमर्चयामास वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥

७३

सोऽपि प्रीतमनाः श्रुत्वा तमुवाच वृषाधिपः ।
अहमत्रैव वत्स्यामि त्वत्प्रियार्थं मिहाचले ॥

७४

शुद्धे नूपुरनद्यास्तु श्रीवृक्षधरणीतले ।
विमाने विश्वकर्मीये कल्पान्तं निवसाम्यहम् ॥

७५

मदाराधनकर्माणि कृत्वा चैवोत्सवानि च ।
रमस्वात्र मया सार्धं कल्पान्ते मामवाप्त्स्यसि ॥

७६

इति तस्य वचः श्रुत्वा वव्रे वरमनुक्तमम् ।
देवानां सुलभो यत्स्यान्मनुष्याणां तथा भव ॥

७७

मनुजैरपि सर्वैश्च पूजितस्त्वं वरग्रद ।
धर्मेण प्रार्थितो देवो रम्यवाहु रुवाच तम् ॥

७८

सर्वान्कामान्ददत्स्वामिन्सत्यं मद्वचनं कुरु ।
इति संप्रार्थितो देवो धर्मेण रमणीयकः ॥

७९

सोमवंशे तु मद्वक्तो भविष्यति महामते ।
मलयध्वजनामाऽसौ मां पूजयति नित्यशः ॥

८०

ततः प्रभृति सर्वेषामाराध्योहं भवामि ते ।
वरं दत्तं मया धर्मं किमिच्छसि ? ममाग्रतः ॥

८१

इत्युक्तवन्तं वनशैलनाथं
नत्वा पुनः प्राह स धर्मराजः ।

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

19

वृषः कदाऽभेदमपैति चायं
कदातु संज्ञान्तरमाश्रयेताम् ॥

८२

कृते पुरेऽसौ न्यग्रोधो लेतायां पिप्पलोऽभवत् ।
द्वापरे विल्वनामापि पुत्रदीपः कलावभूत् ॥

८३

पुत्रदीपतरोर्मूले मन्दजास्त्वर्चयन्तु माम् ।
सद्यः प्रीतमनाः सोऽहं मत्पदं प्रददामि भो ॥

८४

इति श्रीवामनपुराणे दशमोऽध्याये क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे
वृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे
द्वितीयोऽध्यायः समाप्तिमगात् ।

इति शम् ।



॥ श्रीः ॥
॥ श्रीपरमगुरवे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये मञ्जीरतटिनीवैभवे
॥ तृतीयोऽध्यायः ॥

रामायमाणः श्रीराम स्सीतासीतामनोहरा ।
ममान्तः करणे नित्यं विहरेताञ्जगद्गुरु ॥

यन्मूर्धि मणिमञ्जीरप्रभवा सरितां वरा ।
विरजैवाऽगता भूमौ तं वनाद्रिमुपास्ते ॥ १

शौनकप्रमुखास्सर्वे मुनयश्शंसितव्रताः ।
सूतं प्रशास्य तत्वज्ञं पुराणानां महामतिम् ॥ २

व्यासशिष्यम्महोदारं सर्वात्मगुणसंपदम् ।
ऊचुस्तं परमप्रीताः भगवद्गत्किशालिनः ॥ ३

वृषाद्रेवैभवं सम्यकश्रुतं सर्वमशेषतः ।
पुनस्त्वैव वसतः सुन्दरस्य हरेष्पि ॥ ४

मञ्जीरप्रभवायाश्च वैभवेन कुतूहलम् ।
अतुलं विद्यतेऽसाकं शृण्वताममितद्युते ॥ ५

तव वागमृतासारैः श्रोत्राणि प्रावयस्व नः ।
त्वन्मुखाम्भोजनिष्यन्दिमधु श्रोत्रसुखावहम् ॥ ६

सकृदास्वाद्यमुक्तिस्स्याद्भवार्णवनिमयधीः ।
व्यासमेघसुधासारप्लावितस्त्वं समन्ततः ॥ ७

तव वागमृतैः पूर्णाः नद्यः शतसहस्रशः ।
प्रवर्तिताः प्रजानाश्च तापनिर्वापका मुहुः ॥ ८

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

21

संसाराग्निविदीपानां प्राणिनां जीवहेतवः ।

भगवत्प्राप्तिकामानां विशेषेण वचांसि ते ॥

९

जीविकानोभवन्त्यस्मिन्तसाच्चं वद सुव्रत ।

कथं प्रादुरभूत्तत्वं नदीमञ्जीरसंभवा ॥

१०

सर्वकल्याणजननी जनानामुपकारिणी ।

कस्य मुक्तिप्रदा साहि कस्य प्रत्यक्षतां गता ॥

११

मुक्तिं कः प्राप्तवान्स्वात्वा तस्यान्तु धरणीतले ।

तत्सर्वं विस्तरेणैवाद्यसाकं वद सांप्रतम् ॥

१२

स्वतः श्रुत्वातु तत्सर्वं स्मृत्वा गुरुपदाम्बुजम् ।

प्रणमन् मनसा पूर्वं प्रवक्तु मुपचक्रमे ॥

१३

प्रह्लादस्य सुतः कश्चिद्विरोचन इति श्रुतः ।

तस्य पुत्रो बलिरभूदसुरसुमहावलः ॥

१४

-वदान्यस्सत्यसन्धश्च प्रजानाममितद्युतिः ।

तपस्यास्थाय स पुनश्चिरं वरमवाप्तवान् ॥

१५

अवध्यत्वं सुरैस्सर्वेरायुधैरभि लब्धवान् ।

पुरा रणे सुराभिजत्वा तैलोक्यं बुभुजे स्वयम् ॥

१६

इन्द्राद्याथ सुरास्सर्वे दिशामीशाः पलायिताः ।

स्वाधिकाराद्विमुक्तास्ते तदा प्राणपरीप्तवः ॥

१७

गुहां प्रविश्य न्यवसन्दिवाभीता इवादिषु ।

मेरौ बहुयुगं स्थित्वा सर्वे ते शरणार्थिनः ॥

१८

ब्रह्माणं प्रणिपत्याह वर्यं विप्रकृताः परैः ।

त्वमेव सर्वभूतानां कर्ता पालयिता प्रभो ॥

१९

22

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

त्वया दत्तवरोदीर्णस्त्वसुरो बुझुजे श्रियम् ।

देवानांश्च मनुष्याणां गन्धर्वाणां सुरोत्तम ॥

२०

वयं हीनाः श्रिया सर्वे स्थानानि दद नः प्रभो ॥

२१

वयं त्वत्पादकमलादन्यत्किञ्चिन्न विग्रहे ।

इति देवैस्सुविज्ञप्तः प्रोवाच स पितामहः ॥

२२

मासम भीर्वोविधास्यामि क्षेमसंपत्पदानि च ।

अचिरेणैव कालेन प्राप्स्यथस्वाम्श्च पुत्रकान् ॥

२३

इति तान्स समाश्वास्य स्तूयति स्म सनातनम् ।

नारायणं जगद्योनिमाद्यादिप्रभवाव्ययम् ॥

२४

सर्गस्थितिव्ययानांश्च जगतः कारणं परम् ।

स हि वात्सल्यतः श्रीमान्भगवान्भक्तवत्सलः ॥

२५

ततः प्रादुरभूतस्य पद्मयोनेर्महात्मनः ।

तं प्रणम्य जगन्नाथं प्रणतक्षेशनाशनम् ॥

२६

सोऽब्रवीत्तं महातेजाः प्रजानां पतिरव्ययः ।

इन्द्राद्याससकला देवाः स्थानभ्रष्टा इह प्रभो ॥

२७

वर्तन्ते सांप्रतं तेषामभीष्टं दातुमर्हसि ।

इति तस्य वचः श्रुत्वा ब्रह्माणं हरिरब्रवीत् ॥

२८

ज्ञातं मया पुरैवैतत्त्वं यन्मनसि स्थितम् ।

कश्यपस्यादितेर्गर्भे भवामीन्द्रानुजोद्यहम् ॥

२९

ब्रह्मचारीवद्भूत्वा याच्नाव्याजेन तच्छ्रयम् ।

हरिष्ये पुनरिन्द्राय दास्ये पदमनुत्तमम् ॥

३०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

23

इति ब्रह्माणमाश्वास्य सर्वेषां प्रभुरीश्वरः ।
इच्छाया काश्यपस्याथ मन आविशदव्ययः ॥

३१

अदितेर्गर्भमापन्न स्तरसा समजायत ।
उपेन्द्र इति विख्यातो वामनीभूतदेहतः ॥

३२

तप आस्थाय मनसा स्वकार्यमनुचिन्तयन् ।
कञ्जिचक्त्वालं वसन्भूमौ सिद्धानामाश्रमे विभुः ॥

३३

यज्ञवाटं बलेर्गत्वा पदानि त्रीणि वै प्रभो ।
याच्यामास धर्मज्ञ स्सदत्त इति चाऽब्रवीत् ॥

३४

धरा देया च राजेन्द्र शीघ्रं तपसि तिष्ठतः ।
इति वाचा मोहयित्वा बलि वर्लवतां वरः ॥

३५

जग्राह पाणिना तोयं तदैव वृद्धे पुनः ।
महद्रूपं समास्थाय त्र्यैलोक्यद्विपदाक्रमात् ॥

३६

त्रिलोकीं स्ववशे कृत्वा पुनः प्राह महाबलिम् ।
पदमेकं प्रदातव्यं त्वया धर्मविदां वर ॥

३७

सोऽब्रवीद्वीडयायुक्तो शिरस्याधत्स्व मे पदम् ।
प्रीतः प्रहस्य बलिनं पाताले प्राक्षिपद्धिभुः ॥

३८

तदाक्रमणकाले तु ब्रह्मणा क्षालितं पदम् ।
तज्जलं दिवि भाति स पताकेव जयोच्छ्रिता ॥

३९

गङ्गा प्रवहती तत्र सिद्धगन्धर्वसेविता ।
व्योम्नि हंसावलिरिव राजतेऽद्यापि सा पुनः ॥

४०

स्त्रोतोभि स्तिसृभिश्चापि दिवि भूम्यन्तरिक्षगा ।
त्रिविक्रमपदाश्लिष्टमणिन् पुरपूरितम् ॥

४१

24

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

जलं तद्गूननादत् गिरिमूर्धि समापत् ।

निर्झरीभूय शैलेऽस्मिन्निर्झरैरपि सेविता ॥

रमणीयजला सा हि वज्रोपलसमप्रभा ।

कचित्पाण्डरवर्णाभा कचिन्नीलोपलोपमा ॥

४२

कचिन्मरकताभासा स्त्रिग्धवैदूर्यसन्निभा ।

कचिन्मुक्ताफलाभा च मुक्तानां प्रभवा नदी ॥

४३

अतिस्त्रिग्धातिविमला माधुर्यगुणशालिनी ।

सिद्धचारणगन्धर्वविद्याधरनिषेविता ॥

४४

अतुला विकला कोटिसम्भूता विदशापगा ।

भूधरेऽस्मिन्सदोद्यानतरमूलनिषेचनी ॥

४५

वर्धयन्ती पयोभिस्तैर्जननीव लतांमुहूः ।

चम्पकाशोकपुञ्जागवकुलाम्रवनोत्कटा ॥

४६

यूधिकाजातिकमलकल्हारवनशालिनी ।

प्रियेव सुन्दरेशस्य वनशैलनिवासिनः ॥

४७

कन्या पयोनिधेर्भव्या भर्तृपादाश्रया इव ।

कान्ता त्रिलोकपादाब्जसंवाहितकराम्बुजा ॥

४८

दृश्यते यत मुनिभिर्मुक्तादामविभूषिता ।

सा नदीचेष्टसिद्धीति सिद्धिकामैर्निषेविता ॥

५०

देवासुरमनुष्यैश्च मुनिभिश्चापि सात्विकैः ।

सेविता सिद्धिकामैश्च सा नदी शुश्रेतराम् ॥

५१

मरीचिमिश्रा मुनयो यस्यामाप्लुत्यनिर्मलाः ।

प्रयोन्ति विष्णुसायुज्यं धर्मोऽपि तदनन्तरम् ॥

५२

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥	25
प्राप्तवान्विष्णुसालोक्यं सामीप्यं चतुराननः । सुतपा नाम सारूप्यं मञ्जीराम्बावगाहनात् ॥	५३
वृषाद्रिनिलयस्यास्य सुन्दरस्यानुसेवया । मुनयः- समाचक्ष्व स को योगी मुक्तिमाप इति श्रुतम् ॥	५४
इत्युक्तो मुनिभिस्सूत आचक्षे विचक्षणः । सुतपा नाम कश्चित्स भरद्वाजकुलोऽवः ॥	५५
मोक्षकामस्तपत्तेपे पर्वतेऽस्मिन्वृषपाह्वये । मञ्जीरतटिनीमध्ये ह्यघर्षणतत्परः ॥	५६
कदाचिदवगाहासौ सूक्तानि च जपन्जले । निमग्नोऽभूतदा सर्वे दुर्वासप्रमुखास्ततः ॥	५७
आगता मुनयोऽतैव दीर्घकालमसौ मुनिः । निमग्नोऽस्माननादत्य मोक्षकामी भवन्त्वयम् ॥	५८
इति मत्वाऽशपन्सर्वे दुर्वासप्रमुखास्तदा । मण्डूको भव दुर्बुद्धे नोऽनवेक्ष्य तटे स्थितान् ॥	५९
अवमत्याऽम्बुसंवासात्तीर्थभूतानिमान्पुनः । अर्ध्यपाद्याद्यर्हणीयानवमत्य चिरं स्थितः ॥	६०
द्विजः- अवसानं प्रतीक्ष्याऽथ सूक्तस्येव विधानतः । विलम्बितं क्षणं तत्र क्षमध्वमुनयो मम ॥	६१
इत्युक्त्वातान्प्रणम्याथ मुनिर्निर्मलचेतसः । तेऽब्रुवन्यातनन्तत्र सुन्दरस्य प्रसादनात् ॥	६२
इष्टसिद्ध्यवगाहात्म्यं मण्डूकत्वञ्जहास्यसि । इत्युक्त्वा मुनयसर्वे खात्वा मञ्जीरसंभवे ॥	६३

26

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

तीर्थे तु द्वादशाब्दान्वै स्थित्वा सौन्दर्यनामकम् ।
आनन्द्य विधिवद्भक्त्या शैशवं वृषभाद्रिकम् ॥

६४

प्रणम्य तत्प्रसादेन वाराहक्षेत्र माययुः ।

सुतपा अपि मण्डूकवेषधारी च तान्पुनः ॥

६५

प्राह प्रणम्य साश्र्वयं कदा ? यास्यामि मे कृतिम् ।
इत्यूचिवांसं विप्रेन्द्राः असामिस्सह यास्यसि ॥

६६

वयन्तत्र वसिष्यामो द्वादशाब्दान्समाहिताः ।

त्वं च तत्र वसाऽसामिः त्वन्नाम्ना तत्र भूधरः ॥

६७

भविष्यति न सन्देहस्तीर्थं च तत्र नामकम् ।

भविष्यति मुनिश्चेष्ट मञ्जीरतटिनी स्वयम् ॥

६८

आयातु देवदेवोऽपि सुन्दराख्यो हरिः पुनः ।

सान्निध्यं तत्र देवैश्च करोतु स्वयमेव हि ॥

६९

ततैव च समाराध्य मुक्तो भव मुने भवान् ।

इति तेषां वचः श्रुत्वा तैरेव सहसाऽगमत् ॥

७०

ततैव सुमहच्चक्रे ततः परममुक्तमम् ।

तत्र सान्निध्यमकरो द्राजा लावण्यनामवान् ॥

७१

मञ्जीरतटिनी चापि तत्रैवाऽविरभूत्तदा ।

ततः प्रीतमनास्सोपि सुतपास्तदपूजयत् ॥

७२

सात्वा मञ्जीरसिन्धौ तु प्रयतः परमासने ।

निविष्टं सुन्दरेशाख्यं सम्यगाराध्य वै चिरम् ॥

७३

सारूप्यमगमत्स्य सुन्दरेशस्य वै मुनिः ।

अन्येष्वि मुनिश्चर्दूलाः वहवो मुक्तिमाययुः ॥

७४

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

27

द्वादश्यां येषि कुर्वन्ति स्नानंमञ्जीरसंभवे ।
हरेः प्रयान्ति विरजां मनुष्यास्तेषि पक्षिणः ॥

७५

चण्डालाश्रापि निर्मुक्ताः विमलाः पुण्यभाजिनः ।
सकृत्स्नानेन पापानि कोटिजन्मकृतानि च ॥

७६

प्रयान्ति विलयं यस्मात्सात्को न निषेवितः ।
आश्विजे मासि शुक्लायां द्वादश्यां प्रयतो नरः ॥

७७

यः स्नाति सकलैः पापै मुच्यते नात्र संशयः ।
विशेषाद्वौमवारेषि इष्टसिद्धिमवाप्नुयात् ॥

७८

दर्शनाद्वरिमञ्जीरप्रभवाया विशेषतः ।
स्मरणादपि सर्वे वै मुक्तिं यान्ति तपोधनाः ॥

७९

तदेशवासिनाम् मुक्तिः करस्थात्किमु सर्वदा ।
इति तत्सर्वमाख्यातं वैभवं सुन्दरेशितुः ॥

८०

मञ्जीरप्रभवायाश्च नद्यास्तत्स्नायिनामिह ।
मलयध्वजपाण्ड्यस्य विष्णुभक्तस्य धीमतः ॥

८१

सान्निध्यं पूर्वमेवोक्तं विस्तरेणैव तत्र हि ।
माहात्म्यं वृषशैलस्य तत्र तत्त्वावधार्यताम् ॥

८२

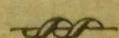
माहात्म्यमिदमाश्र्यं श्राद्धकाले पठेन्नरः ।
स्वपितृन्स्वर्गमुद्भूत्य विष्णुलोके महीयते ॥

८३

आवयेद्वा पठेद्वापि नित्यं प्रयतमानसः ।
वेदवेदाङ्गविज्ञानफलमाप्नोत्यसंशयः ॥

८४

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे एकोनवतितमोऽध्याये क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे
श्री वृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे मञ्जीरतटिनीवैभवोनाम
तृतीयोऽध्यायः समाप्त इति शाम् ।



॥ श्रीः ॥

॥ श्रीवृषभाद्रिनाथाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये कुब्जपाण्ड्यमनोभीष्टप्रदे
॥ चतुर्थोऽध्यायः ॥

सुन्दरं सुन्दरभुजं परमस्वामिनं हरिम् ।
श्रीभूमिनीलारमणं वृषाद्रीशं नमाम्यहम् ॥

श्रीसूतः—

भूयः शृणुध्वं मुनयः पावनं परमाङ्गुतम् ।
भाविनीं सोमवंशे तु नृपाणामिह सत्कथाम् ॥

पुरुरवसुतः श्रीमानिन्द्रध्युम्नो महाबलः ।
तस्य पुत्रो महाभागो मलयाचलकेतुमान् ॥

स विजित्य नृपान्सर्वान्मेरोर्दक्षिणपार्श्वगान् ।
मेरौ खनामचिन्हानि लिखित्वा नृपसत्तमः ॥

पुनरागम्य मधुरामगस्त्येन पुरोधसा ।
न्यवसद्वर्षसाहस्रं विनीतस्तेन मञ्चिणा ॥

कदाचित्तमुवाचेदमगस्त्यं मुनिसत्तमाः ।
विमानं कामगं मेऽद्य दातव्यं मुनिपुङ्गव ॥

इत्युक्तस्समुनिः प्रीतो विमानं कामगं ददौ ।
तद्विमानं समारुद्ध गङ्गासागरसङ्गमे ॥

स्वात्वा गयायामभ्यर्च्य माधवश्च गदाधरम् ।
दिनेदिने महाभागैर्मुनिभिर्वेदपारगैः ॥

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

२९

ब्राह्मणैर्भगवद्भक्तैः पूजयित्वा तु माधवम् ।
पुनः पुनस्समागम्य मधुरायां महाद्युतिः ॥

८

न्यवसन्नैकदा विष्णोर्चनार्थं ययौ गयाम् ।
वृषभाद्रितटेच्छाया विमानस्यापतत्किल ॥

९

जगृहुस्तां विमानस्य छायां विष्णोस्तु पार्षदाः ।
तेनातिविमनास्तत्र वभ्रामजगतीपतिः ॥

१०

तस्मिन्काले वृषाद्रीशो मेघस्तनितनिखनः ।
उवाच मधुरं वाक्यमनभिव्यक्तमूर्तिमान् ॥

११

मत्पादमणिमञ्जीरप्रभवा सरितांवरा ।
पर्वतेऽस्मिन्प्रवहति गङ्गातोयाधिका शुभा ॥

१२

मत्कलाकोटिसंभूताद्यतुला शुभवारिणी ।
तस्यां स्नानं कुरु क्षिप्रं कोटिजन्मकृतन्त्वघम् ॥

१३

हरत्यशेषं नृपते मत्पादप्रभवानदी ।
शुद्धभक्तोपभोग्या सा सर्वेषां व्रियङ्करी ॥

१४

तैविक्रमे मम पदम् प्रगृह्य विपुलं नृप ।
संक्षाळितं पदभुवा धर्मेण द्रवरूपिणा ॥

१५

तदा गङ्गाभवद्योग्नि त्रिपथेति च संश्रुता ।
त्रयाणाञ्जगतां पापं विनाशयति नित्यशः ॥

१६

तां गङ्गां शिरसा शूली दधार स्वात्मशुद्धये ।
मत्पादस्यकलाकोटिप्रभवेयं नदी शुभा ॥

१७

मुक्तिददाति सर्वेषाम्बहूनां पक्षिणामपि ।
भवानैव संस्नातो मदाराधनमाचर ।

१८

30

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

मत्पादद्वन्द्वमानर्च्य मद्भक्तैश्च पुरस्कृतः ।

मदाराधनकर्माणि कुरुष्व प्रयतात्मवान् ॥

१९

धर्मेण पूर्वं विहितं विमानं सोमसन्निभम् ।

तस्मिन्निह वसिष्यामि ब्रह्मणो यावदायुपम् ॥

२०

अर्चयिष्यन्ति राजानः कालेकाले महामते ।

भूत्वा मद्भक्तभक्तस्त्वं विभवैस्वार्जितैरिह ॥

२१

स्थित्वैवं मद्भतिं भूप गमिष्यसि न संशयः ।

इति तस्य वचःश्रुत्वा न्यवसत्समहीपतिः ॥

२२

विभवैस्स समाराध्य वृषभाद्रितटवासिनम् ।

लावण्याम्बुनिधिं श्रीशं श्रिया प्रारूपवक्षसम् ॥

२३

सुन्दरं वनशैलस्थं सौम्यवाहुसमाहृयम् ।

प्रणतार्तिहरं सम्यक्परमस्वामिनं परम् ॥

२४

मां समर्चय राजेन्द्र वेगवत्यास्तु दक्षिणे ।

विमाने विश्वकर्माण्ये वसामि वसुधातले ॥

२५

तत्राप्यर्चय मां सम्यग्ब्राह्मणै वेदपारगैः ।

मद्भक्तैश्चापि सततं मदाराधनतत्परैः ॥

२६

समेत्य प्रयतो भूत्वा विभवै स्वैस्समर्चय ।

इत्युक्तसुन्दरांसेन वृषभाद्रिनिवासिना ॥

२७

यथोक्तमकरोत्तत्र सर्वं तन्मलयध्वजः ।

चन्द्रकेतुसुते राज्यं न्यस्य सन्यासमेत्य च ॥

२८

ततः प्रारब्धकर्मान्ते मुक्तिं संप्राप्नवामस्ततः ।

चन्द्रकेतुसुतः कुञ्जसुन्दरारूपो महीपतिः ॥

२९

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

३१

चकार राज्यं धर्मेण पितृवत्पालयन्प्रजाः ।
अपुत्रः पुत्रकामी स वृषाद्रौ तप आस्थितः ॥

३०

जीर्णपर्णाशनो नित्यमर्चयन्वृषभातिकम् ।
सुतं च प्रार्थयन्नित्यं तदाराधनकर्मणि ॥

३१

प्रार्थितानतकुञ्जस्य सुन्दरस्य मनोगतम् ।
दातुकामो वृषाद्रीशः केशवः क्षेशनाशनः ॥

३२

तमुवाचाग्रतः स्थित्वा प्रसन्नोऽहं ददे वरम् ।
तपसा तव तुष्टोऽहमित्युक्त्वा नृपसत्तमम् ॥

३३

तस्मिन्काले समायान्तं प्रालेयाद्रितटे स्थितम् ।
धूर्जटिं प्राह सौम्येश किमर्थमुमया सह ? ॥

३४

आगतशशूलपाणे त्वं कुल यास्यसि ? मे वद ।
इत्युक्तस्सोऽवदच्छूली तव दर्शनलालसः ॥

३५

दर्शनं तव देवेश जानतोऽनुग्रहं कुरु ।
इत्यामन्त्र्य तदा शूली यातुकामो व्यतिष्ठत ॥

३६

तदा वनाद्रिनिलयो तमुवाच महेश्वरम् ।
सोमसुन्दरनामासौ तपस्तपति वै यतः ॥

३७

तस्य प्रियं कुरुष्वाशु पुत्रत्वं प्राप्य भूतले ।
पुनश्च सोमराजानं समीपस्थमवेक्ष्य सः ॥

३८

अस्य पुत्रत्वमापद्य मम प्रीतिं कुरुष्व ह ।
इत्थुक्तः सौम्यराजेन प्रश्रियाऽवनतोऽब्रवीत् ॥

३९

तव प्रसादो मे भूयादित्यज्ञीकृत्य धूर्जटिम् ।
तन्माता मत्परा भूत्वा मदाराधनतत्परा ॥

४०

32

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

तस्याभिलाषमाज्ञाय जनिष्यामि तवान्वये ।
इति पूर्वं मयाप्युक्तमिदं देवी तथाऽवदत् ॥

४१

तदा प्रहृष्टो राजर्षिस्तमनुज्ञाप्य सुन्दरम् ।
राजातु तदिदं चोक्त्वा भार्यया स्वपुरे स्थितः ॥

४२

तदा तु कैलासपतिस्समीपस्थां प्रियां प्रियात् ।
ऊचिवानिदमव्यग्रो मधुरं स्स हिमाद्रिजाम् ॥

४३

भद्रे त्वमस्य राज्ञस्तु पुत्रीभूत्वा स्तनत्रयी ।
भवेति पतिनाऽङ्गसा सा सती तदजायत ॥

४४

तस्यां संवर्द्धितायाच्च राज्ञः प्रेमोभ्यवर्द्धत ।
अहन्यहनि तस्यान्तु पुत्रीया प्रीतिरुत्तमा ॥

४५

राज्ञ स्तस्यां समुत्पन्ना तस्यास्तु नृपतौ तथा ।
तटातकास्तनतय्या विश्रुता सा व्यवर्धत ॥

४६

ततः कालेन महता ज्ञात्वा भार्या विचिन्तयन् ।
प्रालेयाद्रिपतिः शूली भार्यामेवं व्यभाषत ॥

४७

त्वं राज्यं पालयस्वेदं चतुरङ्गबलै स्सह ।
अहं विन्ध्यस्य पर्यन्ते कस्मिन्द्विष्ट्वामनि ॥

४८

भिलेन पूजितो नित्यं भविष्यामि शुभानने ।
तत्राहि जयार्थी त्वं चतुरङ्गबलैर्युता ॥

४९

चतुरङ्गबलैर्भूपं जित्वा मां जयकाङ्क्षिणी ।
माङ्क्षित्वा समरे तस्मिन्हस्तग्राहं कुरुष्वह ॥

५०

तदा मदर्शनाङ्गदे स्तनमेकं तिरोहतु ।
मां वीक्ष्य व्रीडिता भूत्वा पतिमेव वृणीष्व ह ॥

५१

33

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

तत्पुरीश्च समानीय मया भोगान्बुद्धक्षव ह ।
सौम्यपाण्ड्य इति ब्रूयुसुन्दरस्य निषेवणात् ॥

५२

अहं वनाद्रौ वत्स्यामि भगवत्प्रीतये शुभे ।
अंशेन क्षेत्रपालाख्यो वनाद्रीशस्य वामतः ॥

५३

क्षेत्रं तत्पालयन्विष्णोः क्षेत्राणामुत्तमं शुभम् ।
सर्वान्कामान्ददेव्यनां मद्भक्तानां वरानने ॥

५४

इत्युक्ता तेन पतिना सा तथैवाऽकरोत्तदा ।
राज्ये निवेश्य तां कन्यां नृपोपि स्वर्गमाययौ ॥

५५

साऽपि तद्राज्यमकरोद्यावत्भक्तपरिग्रहम् ।
मधुरां पुनरागत्य शूलिना सह साऽवसत् ॥

५६

विमानस्य पुरस्तात् कुर्वन्तीवार्चिनं हरेः ।
नित्यं प्रमुदिता चक्रे विष्णोश्च व्यूहसंज्ञकाः ॥

५७

इत्येवं तस्य तत्वार्थं माख्यातं मुनिसत्तमाः ।
यथाश्रुतमवोचं वो मुनयो यदपृच्छत ॥

५८

इतः परं भविष्यश्च वदामि मुनयोऽनघाः ॥

५९

इति श्रीवृषभाण्डपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे द्विनवतितमोऽध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे
कुञ्जपाण्ड्यमनोभीष्ट प्रदोनाम
चतुर्थोऽध्यायः समाप्तः ।
इति शम् ॥



॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरगुरवेनमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये श्रीसुन्दरराजस्वरूपदर्शनस्त्वे
॥ पञ्चमोऽध्यायः ॥

वन्दे सुन्दरराजानमिन्दिराभूमिनायकम् ।
वृन्दारकगणैर्वन्द्यश्चिन्तितार्थस्य सिद्धये ॥

जनकः—

वामदेव महायोगिन्पुराणार्थविशारद् ।
श्रीमन्वृषभाद्रिमाहात्म्यं वद सर्वशुभावहम् ॥

१

वामदेव उचाच—

नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि हरये परमात्मने ।
विष्णवे जिष्णवे तुभ्यं वृषभाद्रिनिवासिने ॥

२

नारायणाय भक्तानान्निर्बाणफलदायिने ।
विशालवक्षसे तस्मै श्रीवत्साङ्गितवक्षसे ॥

३

अञ्जनाभाय देवाय कृष्णायाऽक्षिष्ठकर्मणे ।
वृषभाद्रेश माहात्म्यं जनक त्वं निशामय ॥

४

यत्राऽगच्छन्महाभागाः मार्कण्डेयादयः पुरा ।
मुनीन्द्रा द्रष्टुमीशान मम्बरीषश्च भूपतिः ॥

५

मुनिं गुणकृतां वासं वेदव्यासमकल्मषम् ।
वेदव्यासं सरस्वत्याऽवासंविष्णुमुनीश्वरम् ॥

६

वेदवेदाङ्गतत्वज्ञं पुराणार्थविशारदम् ।
मुनिं स्त्रिघाम्बुदाभासमात्माराममहामतिम् ॥

७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

३५

अष्टादशं पुराणानि पुराणज्ञाः प्रचक्षते ।

आद्यं सर्वपुराणानां पुराणं ब्राह्ममुच्यते ॥

६

वामनं वैष्णवश्चैव शैवं भागवतं तथा ।

तथाऽद्यन्नारदीयश्च मार्कण्डेयश्च सप्तमम् ॥

७

आग्नेयमष्टमश्चैव भविष्यन्नवमं स्मृतम् ।

दशमं ब्रह्मकैवर्तं लैङ्गं मेकादशं तथा ॥

१०

वाराहं द्वादशश्चैव स्कान्दश्चैव त्रयोदशम् ।

पाद्मं चतुर्दशं प्रोक्तं कौर्मं पञ्चदशन्तथा ॥

११

मात्स्यश्च गारुडं वाघपुराणानान्ततःपरम् ।

अष्टादशं पुराणानां कर्ता सत्यवतीसुतः ॥

१२

जनकः—मार्कण्डेयादयो ब्रह्मन् तत्त्वागच्छन् कथं पुरा ? ।

किमकुर्वन्महाभाग ? तस्मिन्पुण्ये नगोत्तमे ॥

१३

एतन्मे कथ्यतां ब्रह्मन् श्रोतुमिच्छा प्रवर्तते ।

वृषभाद्रौ जगन्नाथस्सदा सन्निहितः किल ॥

१४

तत्र देवस्य सान्निध्यं कथमासीन्महामते ।

एतद्वापि महाभाग मम वक्तुं त्वर्हसि ॥

१५

सर्वपापहरं पुण्यं शंशतां हर्षवर्धनम् ॥

१६

श्रीवेदव्यासः—

एवमुक्तो महातेजाः वामदेवो महामुनिः ।

श्रूयतामित्यथाऽभाष्य जनकन्तं वचोऽब्रवीत् ॥

१७

श्रीवामदेवः—

मार्कण्डेयेन तेनैव मुनिना भावितात्मना ।

पुरा पृष्ठेन यत्प्रोक्तं मया तत्कथ्यते तत्र ॥

१८

36

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेयश्च भगवान्तस्मिन्काले महामुनिः ।

ऋचीकथापि भगवान् गौतमश्च महामुनिः ॥

मैत्रेयशशीनकाशापि पुलस्त्यश्चाङ्गिरा अपि ।

च्यवनश्च महातेजाः शुनश्शेषपत्स्थैव च ॥

१९

२०

पराशरश्च भगवान्भगवान्शौनक स्तथा ।

शुनकश्च महाराजा चवनश्च महायशाः ॥

२१

नाचिकेतश्च धर्मात्मा वाल्मीकिर्भगवाम्तथा ।

एतेचान्ये च मुनयस्समेतास्तत्र भूधरे ॥

२२

समेता द्रष्टुभीशानं नारायणमनामयम् ।

अम्बरीषश्च भूपालो द्रष्टुमङ्गुतरूपिणम् ॥

२३

आजगाम गिरौ तस्मिन्वृषभाख्ये महाङ्गुते ।

यस्मिन्वसति धर्मात्मा वासुदेवस्सनातनः ॥

२४

नारायणः परो चिन्त्यः पुराणो विष्णुरूपधृत् ।

अम्बरीषश्च भूपालो मार्कण्डेयादयस्तथा ॥

२५

वृषभाद्रिं समारुद्ध्य नानावृक्षौकशोभितम् ।

नानोद्यानशत् कीर्णं पुण्यपुष्पोपशोभितम् ॥

२६

शुभवीरुत्समाकीर्णं नानागुल्मैश्च शोभितम् ।

नानाधातुसमायुक्तं शुभमारुतसेवितम् ॥

२७

नानोद्यानसमाकीर्णं फलपुष्पोपशोभितम्

पुष्पगन्धैः पुष्पफलैः मधुसञ्चयसंयुतैः ॥

२८

तृणवृक्षशतैर्युक्तं सर्वतस्सुमनोहरम् ।

गजसिंहामृगैर्व्याघ्रवाराहगणशोभितम् ॥

२९

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

३७

शुभचारुमृगैश्चापि वोतिं शुभदर्शनम् ।
शुभवार्पीभिराकीर्णं शुभोदकहृदान्वितम् ॥

३०

शुभप्रस्त्रवणीर्युक्तं देह्यविमलोदकैः ।
अनेकशतसाहस्रैः पापहानिफलप्रदैः ॥

३१

नीलमेघप्रतीकाशं मन्देराद्रिमिवापरम् ।
यद्वैभवन्नवक्ष्यन्ति वक्तुं वर्षशतैरपि ॥

३२

मुनयो विस्तरेणेह ब्रह्मरुद्रादयोऽपि ते ।
तं वनाद्रिं महापुण्यं सर्वैस्सेव्यैस्सुसेवितम् ॥

३३

वृषभाद्रिं महापुण्यं देवाश्चापि सवासवाः ।
दद्वशुश्र महाश्चर्यं नानापुण्योपशोभितम् ॥

३४

वृषभाद्रिं समारुद्ध्य राजन्नद्वृतदर्शनम् ।
सर्वत्र विचरन्तस्ते मुनीन्द्राः पर्वतोत्तमे ॥

३५

दद्वशुश्रामलं दिव्यं विमानं सूर्यसन्निभम् ।
वृषभाद्रिं समारुद्ध्य निचिन्त्य परमाद्वृतम् ॥

३६

नानाशृङ्गैस्समापुक्तं नानारत्नोपशोभितम् ।
सर्वपापहरं पुण्यं पश्यतां शोकनाशनम् ॥

३७

अथ ते मुनयस्तस्मिन्विमानेऽद्वृतदर्शने ।
महापुण्ये महाश्चर्ये सर्वकिल्बिषनाशने ॥

३८

देवगन्धर्वमनुजैश्चारणैश्च निषेविते ।
यक्षकिंपुरुषाद्यैश्च गुह्यविद्याधरैरपि ॥

३९

ऋषिभिर्वालखिल्यैश्च सिद्धैश्चापि महात्मभिः ।
सनत्कुमारप्रमुखैर्योगीन्द्रैश्च निषेविते ॥

४०

38

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

एतैरन्यैश्च बहुभिर्महाभागै महात्मभिः ।
धर्मार्थकाममोक्षाख्यफलाय नियतात्मभिः ॥

४१

सेविते हरिणा चापि नित्यं सम्यद्विषेविते ।
चिन्तयन्तो जगन्नाथं तपश्चक्रु सुदारुणम् ॥

४२

आदिपुंसो मुनीन्द्रास्ते प्रीतये मधुघातिनः ।
पूजयन्ति स्म तन्देवं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥

४३

चरन्तस्ते तपोधोरं मार्कण्डेयादयो द्विजाः ।
इमं मन्त्रं महाथर्यं जेपुरेकाग्रमानसाः ॥

४४

तस्मिन्नेव मनः कृत्वा परे ब्रह्मणि केशवे ।
विष्णौ समस्तजगतामीश्वरे पुरुषोत्तमे ॥

४५

द्वादशाक्षरसज्जन्तं सर्वे ते सुमहर्षयः ।
तारपूर्वं नमस्कारं पथाङ्गवतेऽपि च ॥

४६

वासुदेवाय चेत्युक्त्वा मन्त्रं सर्वफलप्रदम् ।
(ओन्मोभगवतेवासुदेवाय)

इति तैः पण्डितैः प्रोक्तं ऋषिभिः प्रोच्यते जनैः ॥

४७

ब्रह्मज्ञै योगिभिश्चापि सनकाद्यै स्तथाऽमरैः ।
मन्त्रज्ञोऽपि नरो जप्त्वा सद्यो मुक्तिमवाप्नुयात् ॥

४८

सर्वे कामाश्च सिध्यन्ति जपन्वै मन्त्रं मुत्तमम् ।
विद्वद्विः पठ्यते नित्यं यो मन्त्रो मुक्तिकाङ्गिभिः ॥

४९

धनार्थिभि स्तथान्यैश्च सकामै वैनचारिभिः ।
जजाप परमं मन्त्रं मनुस्खारोचिषः पुरा ॥

५०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

39

पितामहनियोगेन सिसूक्षुर्विधाः प्रजाः ।
यं जप्त्वा परमं मन्त्रं न यान्ति नरकं नराः ॥

५१

न यान्ति नरकं चापि जनाः पापकृतोऽपि च ।
न यान्ति दुर्गति श्वापि तिर्यक्त्वश्वं न यान्ति वै ॥

५२

न च शापबलाच्चापि जायन्ते पापयोनिषु ।
सप्तर्षयश्च यन्मन्त्रं जप्त्वा परपुरञ्जयम् ॥

५३

सुदुर्लभतरं पुण्यं प्राप्ताः पदमनुच्चमम् ।
विजयन्निदशाश्वापि पुरा धुद्वे सुदारुणम् ॥

५४

शङ्खचक्रधरन्देवं चतुर्बाहुं किरीटिनम् ।
यस्य प्रभावमतुलं न शक्यं भुवि मानवैः ॥

५५

तं वक्तुं समुनीन्द्रैश्च सिद्धैश्वापि सचारणैः ।
सततं परमं मन्त्रं ब्रह्मणः प्रतिपादकम् ॥

५६

मार्कण्डेयादयस्सर्वे मुनीन्द्रास्ते तपोधनाः ।
अम्बरीषश्च भूपालो तस्मिन्नेव शुभेऽमले ॥

५७

विमाने महदाश्रये देवसङ्खनिषेविते ।
सार्धकानि शतान्यूषुः वर्षाणि त्रीणि सन्ततम् ॥

५८

ततस्तुतोष भगवान्वासुदेव स्सनातनः ।
सर्वपापहरो देवस्सर्वभूतमयो हरिः ॥

५९

शतत्रयेव्यतीते तु सार्धके मधुसूदनः ।
अथ तेषां मुनीन्द्राणां ददी दर्शनमात्मनः ॥

६०

सर्वयज्ञमयो विष्णुसर्वभूतनमस्तुतः ।
परःपराणां पुरुषः साक्षान्नारायणः स्वयम् ॥

६१

40

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्मये पञ्चमोऽध्यायः ॥

दद्यशु स्ते तदा देवं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
श्रीवत्सवक्षसं राजन् पञ्चपत्रनिमेक्षणम् ॥

६२

पीताम्बरधरन्दिव्यं रत्नज्वलितकुण्डलम् ।
सविद्युन्मेघसङ्काशं सर्वरत्नविभूषितम् ॥

६३

नागेन्द्रभोगसदृशै वीहुभिर्वलयान्वितैः ।
वैद्यर्यमणिरत्नाद्यैर्भूषणैर्भूषितैश्शुभैः ॥

६४

भुजैश्चतुर्भिस्संयुक्तमायतैश्शुभदर्शनैः ।
नानामणिगणच्छन्नदीप्यमानं किरीटिनम् ॥

६५

उद्यदिन्दुप्रतीकाशं वदनेन विराजितम् ।
जाज्वल्यमानतेजोभिर्दिव्यैः कौस्तुभधारिणम् ॥

६६

हारनूपुरकेयूरै हाराद्यैर्भूषणोत्तमैः ।
भूषयन्दिव्यमाल्येन वैजयन्त्या तु मालया ॥

६७

उदयादित्यसंकाशं गरुडोपरि संस्थितम् ।
गायद्विः किन्नरैश्चापि गन्धवैश्च निषेवितम् ॥

६८

अनेकशतसाहस्रैर्नृत्यद्विश्चाप्सरोगणैः ।
स्तुवद्विर्मुनिसङ्घैश्च वन्द्यमानश्च वन्दिभिः ॥

६९

श्रुतिभिस्संस्तुवद्विश्च ब्रह्माद्यर्देवतागणैः ।
सिद्धविद्याधराद्यैश्च समरुद्धिर्निषेवितम् ॥

७०

अथ ते प्रेक्षमाणास्तं ब्रह्माद्या देवतागणाः ।
मार्कण्डेयादयश्चापि मुनयोऽमलचेतसः ॥

७१

अम्बरीषश्च भूपालो येचाऽन्ये तत्र सङ्गताः ।
सर्व एव जगन्नाथं दृष्टा विस्तयमागताः ॥

७२

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

41

अस्तुवस्ते ततो देवं सर्वलोकपरायणम् ।
नारायणञ्जगद्योनिं जगदव्यक्तरूपिणम् ॥

७३

जनकः-ब्रह्माद्या देवदेवेशमस्तुवन्कथमीश्वरम् ।

सनातनं सुराध्यक्षं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥

७४

अस्तुवन्भगवन्तन्तं यथा वक्ष्ये निशामय ।

नारायण विभो देव प्रणतार्तिहराव्यय ॥

७५

सर्वात्मनसर्वदेवेश नमस्ते विश्वलोचन ।

विश्वात्मन्विबुधाध्यक्षं विश्वमूर्ते जनार्दन ॥

७६

सनातनवरेण्याय नमस्ते वरदान्युत ।

नमस्तेऽस्तु विशालाक्षं सर्वलोकपरायण ॥

७७

सर्वस्याधार गोविन्दं सर्वभूतनमस्तुत ।

नतास्त्वाच्च हृषीकेश विचित्राम्बरधारिणम् ॥

७८

कृष्ण विष्णो जगत्साक्षिन् दुष्टदैत्यनिवर्हण ।

नमस्ते विश्वरूपाय यदूनां शुभदायिने ॥

७९

कृष्णाय सर्वदैत्यानां विचित्रवधकारिणे ।

रक्षोधिपतिहन्तारं रक्षसां वधकारिणे ॥

८०

शरण्यं सर्वभूतानां राघवन्तं नमाम्यहम् ।

हिरण्याक्षहिरण्यादिदुष्टदैत्यनिवर्हणम् ॥

८१

नमस्ते नरसिंहाय कराक्षवपुषे नमः ।

सर्वस्याधिपते देव सर्वभूतमयामल ॥

८२

नमामि त्वां सुदुर्दर्शं वृषभाद्रिनिवासिनम् ।

यदेतत्तदृश्यते रूपं तव दिव्यं सनातनम् ॥

८३

42

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

एतच्चापि न जानीमः किमु तद्वा शाश्वतम् ।
त्वत्प्रसादाद्वयं चैतदृष्टवन्तो जनार्दनम् ॥

८४

त्वत्प्रसादादृतेऽस्माभिरन्यैश्चापि शुभेक्षण ।
द्रष्टुं चैतद्वन् शक्यं रूपश्चैतत्तवाद्गुतम् ॥

८५

त्वत्प्रसादेच्छवश्चैते दृष्टवन्तस्सुराधिपाः ।
रूपं परमनिर्देश्यं वेदवेद्यम्महाद्गुतम् ॥

८६

एतत्परमनिर्देश्यमचिन्त्यमचिरं ध्रुवम् ।
अव्यक्तं विश्रुतं दान्तमशोकममलं विशुम् ॥

८७

सर्ववेदोदितं सूक्ष्मं सर्वहेयविवर्जितम् ।
अनिद्रममलं शुद्धं निर्गुणं प्रकृतेः परम् ॥

८८

मुनीन्द्रममलं शुद्धं वृषभाद्रिनिवासिनम् ।
तंत्वान्तोस्मयहं नित्यं वृषाद्रिनिलयं परम् ॥

८९

धातारं सर्वभूतानां वरदं सर्वदेहिनाम् ।
तिदशैस्तूयमानश्च निर्गुणं प्रकृतेः परम् ॥

९०

सर्वदा सदसद्रूपं जगदुत्पत्तिकारणम् ।
ब्रह्म तत्परमन्धाम भवान्वेत्ति नचापरे ॥

९१

तदानतास्त्रहे नित्यं वृषभाद्रिनिवासिनम् ।
सर्वे वयं प्रपन्नास्त्वा सहस्रादित्यवर्चसम् ॥

९२

त्रास्यान्पुण्डरीकाक्ष प्रसन्नवदनेक्षण ॥

९३

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

43

नता स रूपं वयमेतदाद्य-
न्तवाङ्गुतनित्यममेयदोषम् ।
जानीम येनैव वयन्नचान्ये
जगत्प्रस्तुतिस्थितिहेतुभूतम् ॥

९४

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे द्वित्वार्दिशोऽध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे
श्रीसुन्दरराजस्वरूपदर्शनस्तवोनाम
पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥



॥ श्रीः ॥

॥ श्रीकल्याणसुन्दरवल्लीसमेत श्रीसुन्दरराजपरब्रह्मणे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये मार्कण्डेयस्य नित्यत्ववरप्रदे

॥ पटोऽव्यायः ॥

यो दण्डकारण्यनिशाचरेन्द्रा
न्कोदण्डलीलाविषयीचकार ।
वेतण्डशुण्डायतवाहुदण्डः
कोदण्डपाणिः कुलदैवतं नः ॥

श्रीवामदेवः—

एवं स्तुतोऽत्र भगवान्वासुदेव स्सनातनः ।
तेषाम्मध्ये महीपालः प्रहसन्निव लोककृत् ॥ १

अतिष्ठरुडस्थस्सन्वीक्ष्यमाण शशैस्मुरान् ।
अथ भूतमयो देवः परमात्मा प्रजापतिः ॥ २

तेऽपितं परिवार्येशं ब्रह्माद्या देवता गणाः ।
मार्कण्डेयादयो राजन्मुनीन्द्राश्च सहस्रशः ॥ ३

तुष्टुवम्स्तं हृषीकेशं प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ।
धातारं सर्वभूतानां परं ब्रह्म महौजसम् ॥ ४

स्वं स्वं रूपं समास्थाय विचित्राम्बरधारिणः ।
नानारूपधरा दिव्याः नानाभूषणभूषिताः ॥ ५

जाज्वल्यमाना स्तेजोभिर्दुर्विशेया स्सुरैरपि ।
यान्वेदभगवान्वेदान्ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ ६

आगता स्सकला देवाः परिवार्य जनार्दनम् ।
संहष्टमनसो देवं ग्रहाइव निशाकरम् ॥ ७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

45

तैसर्वैस्संवृतः श्रीमान्देवैः स्तत् सुरेश्वरः ।

विराजति महाबाहुः शङ्खचक्रगदाधरः ॥

८

अथ देवस्सभगवान्प्रोवाच स्म महाद्युतिः ।

ओघमेघखनः श्रीमान् श्लक्षणमधुरया गिरा ॥

९

हर्षयन्निव भूतानि नादयम्ब्र दिशो दश ।

मार्कण्डेयम्महात्मानं मुनीन्द्रन्तं तपोधनम् ॥

१०

भक्त्या परमया पुक्तं कृताञ्जलिमवस्थितम् ।

श्रीभगवानुवाच—

प्रीयतान्मो महाभाग मत्तो यत्प्रार्थ्यते त्वया ॥

११

प्रसन्नस्तव विश्रेन्द्र तत्तदास्याम्यसंशयम् ।

श्रीवामदेवः—

इत्युक्तो देवदेवेन विष्णुना प्रभविष्णुना ॥

१२

मार्कण्डेयो मुनीन्द्रोऽथ प्रणम्य पुंरुषोत्तमम् ।

इदं विज्ञापयामास तस्मै देवाय शार्ङ्गिणे ॥

१३

अञ्जलिं मूर्ध्नि सन्धाय हर्षसंब्रान्तमानसः ।

शृण्वतां सर्वदेवानां वृषभाद्रिनिवासिनाम् ॥

१४

श्रीमार्कण्डेयः—

कृतार्थोस्मि जगद्योने त्वयि दृष्टे सनातने ।

स्वप्रेऽपि न हि पश्यन्ति त्वामाद्यमराचितम् ॥

१५

अपुण्यभागिनो मर्त्यास्त्वया ये विमुखीकृताः ।

जानीषे तत्वमेवाद्य त्वतो यत्प्रार्थ्यते मया ॥

१६

नाज्ञातं सर्वभूतैश्च तवास्ति हि जनार्दन ।

तथाऽपि तुभ्यन्देवेश कथयिष्ये निशामय ॥

१७

१२

46

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

प्रार्थिते दुर्लभन्नास्ति त्वयि दृष्टे जगत्पते ।
नित्यत्वं प्रार्थ्यते त्वत्तो मया विष्णो सनातन ॥

श्रीवामदेवः—

१८

नान्यं वृणे वरन्त्वत्तो ममैतदातुमर्हसि ।
एवमुक्तो जगन्नाथः प्रहसन्निदमब्रवीत् ॥

१९

मार्कण्डेयं महीपालो मेघगम्भीर्या गिरा ।

श्रीभगवानुवाच—

मया दत्तं महाभाग नित्यत्वं तद्विजोत्तम ॥

२०

मम पाश्वे सुदुष्प्राप्ये यावत्कालं निवत्स्यसि ।
इत्युक्त्वा भगवान्देवो मार्कण्डेयं महामुनिम् ॥

२१

अम्बरीषमताऽलोक्य ग्रोवाच परमेश्वरः ।

श्रीभगवानुवाच—

वरं वरय भूपाल यत्ते मनसि वर्तते ॥

२२

तदास्ये तव तुष्टोऽहं मङ्गलकाय विशेषतः ।

एवमुक्तो महीपालो जगादेदं वच स्तदा ॥

२३

अम्बरीषस्तु धर्मात्मा प्रणम्य हरिमीश्वरम् ।

अम्बरीषः—

भगवन्भूतभव्येश स्वयमेव सुरेश्वर ॥

२४

जानीषे यन्मया त्वत्तो प्रार्थ्यते कमलेश्वण ।

तथापि कथयिष्येऽहं यन्मया प्रार्थितो हरे ॥

२५

सर्वात्मन् सर्वभूतेश सर्वलोकपरायण ।

संसारार्णवमग्नोऽहं भृशमातोऽसि केशव ॥

२६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

४७

संसारसागरान्मोक्षं वृणोमि कमलेक्षणं ।
एतदद्वयं गोविन्दं केशवाय नमोनमः ॥

२७

संसारार्णवमग्नानां त्वमेवैकस्सनातनः ।
मुक्तिप्रदाता सर्वेषां पुमानन्यो नविद्यते ॥

२८

एवमुक्तस्सभगवानम्बरीषं महीपतिम् ।
विदेहराजन्धर्मात्मा पुनः प्राह जनार्दनः ॥

२९

श्रीभगवानुवाच—

अम्बरीष महीपालं शृणु यत्प्रार्थ्यते मया ।
कुरुष्व च तथा सम्यग्यथा ते कथितं मया ॥

३०

पुरोहितस्ते राजेन्द्र वसिष्ठसुमहातपाः ।
यथावदखिलं वेत्ति मुक्त्युपायमनुच्चमम् ॥

३१

क्रियायोगञ्च योगञ्च वेत्ति तत्वेन सर्वशः ।
सम्यक् श्रुतं पुरा मत्तः तेन सर्वं महात्मना ॥

३२

प्राप्नुवन्ति नरा मुक्तिं भुवि पापकृतोऽपि ते ।
आख्यास्यन्ति मुनीन्द्रास्तु न पापं नृपते तव ॥

३३

प्राप्यसे दुर्लभां मुक्तिमचिरादुःखसागरात् ।
आख्यास्यति मुनिश्रेष्ठो यथा धर्मभृतां वरः ॥

३४

अम्बरीष महाभाग शृणु यत्कथ्यते मया ।
कुरुष्व च तथा सम्यग्यथा ते कथितमया ॥

३५

पुरोहितस्ते राजेन्द्र वसिष्ठसुमहातपाः ।
यथावदखिलं वेत्ति मुक्त्युपायमनुच्चमम् ॥

३६

48

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

क्रियायोगश्च योगश्च वेति तत्वान्तसुव्रतं ।
सम्यक् शृणु पुरा मत्तो तेन सर्वं महात्मना ॥

३७

प्राप्नुवन्ति यथा मुक्तिं नराः पापकृतोऽपि ये ।
अध्यस्यति मुनीन्द्रेसिन्न पापं भूपते तव ॥

३८

प्राप्यसे दुर्लभां मुक्तिमन्तिरादुःखसागरात् ।
विज्ञापयामास तदा देवाय जगतां स्थितिम् ॥

३९

आख्यास्यति मुनिश्रेष्ठो येषां धर्मभृतां वरम् ।
तथाऽकुर्वन्नरेन्द्र त्वं निर्वाणं परमाप्तस्यसि ॥

४०

एतसिन्नन्तरे ब्रह्मा देवैस्सार्थं महाद्यतिः ।
प्रणम्य सर्वधातारं गरुडोपरि संस्थितम् ॥

४१

अञ्जलिं मूर्धि सन्धाय पद्मयोनिः पितामहः ।
यथा पूर्वमिदं सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥

४२

यथा च मनवः सृष्टास्त्वायंभुवमुखास्तथा ।
नाथाश्च मुनयः श्रेष्ठास्त्वायंभुवमुखास्तथा ॥

४३

तैश्चापि सृष्टं सकलं यथावज्जगदद्भुतम् ॥

४४

यथा सृष्टा महाभागाः वासवप्रमुखास्तुराः ।
दैत्यदानवगन्धर्वाः यक्षराक्षसपन्नगाः ॥

४५

गुह्यविद्याधरश्चापि शुभाश्चाप्सरसाङ्गणाः ।
सनत्कुमारप्रमुखाः योगीन्द्राश्च सहस्रशः ॥

४६

समुद्रास्तसम सद्वीपा स्तथा समकुलाचलाः ।
मेर्वादयश्च शैलेन्द्राः मुनयश्च महौजसः ॥

४७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

४९

लोकाश्रापि तथा सप्त पातालद्रिस्सनातनः ।
ग्रहनक्षत्रताराश्च नद्यश्च सरितस्तथा ॥

४८

मनुष्याः पशवश्रापि स्थावराः पक्षिणस्तथा ।
एवमाद्यैस्तथान्यैश्च संयुक्तं परमाङ्गुतम् ॥

४९

विश्वमेतद्यथासृष्टमाज्ञया तव धीमतः ।
नारायणस्य देवस्य विष्णोरमिततेजसः ॥

५०

यथा विज्ञापयामास तस्मै देवाय शार्ङ्गिणे ।
देवदेवाय देवाय परस्मै ब्रह्मणे नमः ॥

५१

पितामहो महीपाल तस्य देवस्य सन्निधौ ।
एतस्मिन्बन्तरे देवाः शक्राद्याः पुष्टिपोत्तमम् ॥

५२

देवदेवं प्रणम्येशं वैनतेयोपरि स्थितम् ।
कृत्वाऽङ्गजलिंमहात्मानमिदमूच्चुः पुरातनम् ॥

५३

देवाः—ताहि ताहि हृषीकेश वरेण्याधिपते विभो ।
अस्मान्सर्वान्प्रसन्नोसि त्वं हि नः परमा गतिः ॥

५४

त्वां समाश्रित्य देवेशं सुखं वत्स्यामहे वयम् ।
त्वामेव शरणं देव प्रपन्ना वयमीश्वरम् ॥

५५

भूयो भूयो नमस्तेऽस्तु त्वामेव शरणं गताः ।
एवमुक्त्वाऽथभगवान्निदशैः प्रणतस्थितः ॥

५६

देवदेवजगत्पाल भगवन्विश्वभावन ।
आयताभ्यां प्रसन्नाभ्यां लोचनाभ्यां सनातन ॥

५७

शुभाभ्यान्दर्शनीयाभ्यां कान्तिमञ्चयां सुरेश्वर ।
सर्वदुःखविनाशाय देवाम्स्तानवलोकयत् ॥

५८

50

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पूर्वोध्यायः ।

ययोर्निंपातादेवत्वं प्राप्नुवन्ति नराअपि ।

तदैव देवदेवेन वीक्षिता स्त्रिदशोत्तमाः ॥

५९

आसन्कृतार्था दैतेया निर्जिता इव मेनिरे ।

लेभिरे दुर्लभां चापि महतीं श्रियमव्ययाम् ॥

६०

प्रसादात्तस्य देवस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ।

ऋषयश्चापि ये तत्र समेता द्रष्टुमीश्वरम् ॥

६१

ते चापि सर्वे तस्यापि प्रसादादेवसत्तमाः ।

स्वान्स्वान्कामानवापुर्वे सर्वानेतान्सुदुर्लभान् ॥

६२

भगवानपि सर्वात्मा तेषामेव तु पश्यताम् ।

अन्तर्दधे तदा देवस्सहस्रा मधुसूदनः ॥

६३

अथ ते विस्मितास्सर्वे ब्रह्माद्या स्त्रिदशोत्तमाः ।

मार्कण्डेयादयो राजन्मुनीन्द्राथ सहस्रशः ॥

६४

अन्तर्धीनङ्गतन्देवं वृषभाद्रिनिवासिनम् ।

नारायणञ्जगद्योनिं भूयोभूयः प्रणस्य तं ॥

६५

प्रशशंसुर्महात्मानं परां प्रीतिमुपाययुः ।

वृषभाद्रिविमानञ्च तत्रापि पुरुषोत्तमम् ॥

६६

श्रीब्रह्मा—

अहो देवस्य माहात्म्यं दृष्टमासीनगोत्तमे ।

महापुण्ये महाश्रये देवपादाञ्जपीडिते ॥

६७

न शक्यमस्य माहात्म्यं वक्तुं वर्षशतैरपि ।

वृषभाद्री जगद्योनिः यस्मिन्वसति केशवः ॥

६८

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरराजपरब्रह्मणे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये श्रीसुन्दरराजमूर्तिवैभवे
॥ सप्तमोध्यायः ॥

करारविन्देन पदारविन्दं मुखारविन्दे विनिवेशयन्तं ।
बटस्य पत्रस्य पुटे शयानं बालं मुकुन्दं मनसा स्मरामि ॥

ततःपरं मुनीन्द्रास्ते ब्रह्माद्याश्च सुरोत्तमाः ।
किमकुर्वन्मुनिश्रेष्ठ ? सङ्गतास्तत्र भूधरे ॥ १

एवं पृष्ठो नरेन्द्रेण जनकेन महात्मना ।
वामदेव उवाचेदं मुनीन्द्रस्तं महीपतिम् ॥ २

श्रीवामदेवः—

माध्यन्दिनगते सूर्ये देवे चान्तहिंते तदा ।
ब्रह्माद्यास्ते महीपाल यज्ञक्रुस्तन्निशामय ॥ ३

विमानन्तमहद्विष्यं देवदेवेन सेवितम् ।
अत्यद्भुततमं पुण्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ४

सहस्रशस्ते ब्रह्माद्याः कृत्वा चापि प्रदक्षिणम् ।
मुनयश्चापि ते सर्वे मार्कण्डेयादयो नृप ॥ ५

येचापि सङ्गतास्तत्र गन्धर्वाः किन्नरास्तथा ।
द्रष्टुन्तमीश्वरन्देवं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥ ६

सर्वस्थितं जगन्नाथं विमानस्थं सुरेश्वरम् ।
सर्वं एव हृषीकेशं विविशुस्तत्र ते नृप ॥ ७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये सप्तमोध्यायः ॥

५३

द्रष्टुन्तत्परमन्दिव्यं विमानमतिशोभनम् ।
पितामहं पुरस्कृत्य ब्रह्माणं कमलासनम् ॥

८

प्रविश्य तत्र देवाश्व विमानेऽद्भुतरूपिणम् ।
द्रष्टुन्तमद्भुतन्देवं दद्वशुर्जनकाव्ययम् ॥

९

शङ्खचक्रधरं देवमुदयादित्यतेजसम् ।
प्रसन्नचारुवदनं पद्मपत्रायतेक्षणम् ॥

१०

दर्शनीयसुवृत्तैश्च करैः करिकरोपमैः ।
चारुकेयूरवलयैर्भूषणैर्भूषितैश्चुभैः ॥

११

आयतैः स्तिंघवर्णैश्च शुभरेखानखाञ्चितैः ।
पीनैर्मृदुतरैश्चापि नानाभूषणभूषितैः ॥

१२

दिव्यैश्चतुर्भिसंसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ।
समस्तजगतान्नाथं व्यालोलायतलोचनम् ॥

१३

शुभनूपुरसंपन्नपादपद्मं शुभोदरम् ।
अनेकरत्नसंछन्दकिरीटेनोपशोभितम् ॥

१४

शोभमानञ्जगद्योनिं श्रीवत्साङ्गितवक्षसम् ।
दिव्याम्बरधरन्दिव्यं दिव्यगन्धानुलेपनम् ॥

१५

सर्ववेदोदितं सूक्ष्मं सर्वपापहरं हरिम् ।
सर्वकामप्रदातारं सर्वदैत्यनिघातिनम् ॥

१६

वरदं सर्वभूतानां शरण्यं सर्वदेहिनाम् ।
वैद्यर्यमणिरत्नाद्यकुण्डलाभ्यामलंकृतम् ॥

१७

शुभोरस्कं सुगण्डाभमंसभागोन्नसं शुभम् ।
ज्वललङ्घलाटफलकं सिद्धस्कन्धमहाद्युतिम् ॥

१८

54

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये सप्तमोध्यायः ॥

- अनेकरत्नसंच्छब्धारच्छब्धोरुक्षसम् ।
एवमत्यद्भुतं दृष्टा हरिं तं कमलेक्षणम् ॥ १९
- सर्वलोकविधातारं प्रणम्याच्युतमव्ययम् ।
संस्तूय स्तुतिभिश्चापि प्रसाद्यापि पुनःपुनः ॥ २०
- निश्चक्रमुस्तदा तस्माद्विमानाद्विश्वसेवितात् ।
देवा ब्रह्मादयश्चापि मुनयश्च तपोधनाः ॥ २१
- अम्बरीषश्च भूपालो ये चाप्यत्र समागताः ।
निष्क्रम्य तस्मात्सहसा विमानात्सिद्धसेवितात् ॥ २२
- सर्व एव महीपाल ब्रह्माद्या मुनयस्तदा ।
निषेदुः पश्चिमे देशे नृपते तत्र भूधरे ॥ २३
- ब्रह्माणं परिवार्येण स्थारं कमलोद्भवम् ।
श्रोतुकामा वयन्तस्य ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ २४
- ततो देवस्सभगवान्निषसाद पितामहः ।
तेषाम्मध्ये महाभाग प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ॥ २५
- समासीने ततस्तस्मिन्निषेदुः सर्व एव ते ।
मार्कण्डेयादयो राजन्ब्रह्मण्यमिततेजसि ॥ २६
- स तैः परिवृतो ब्रह्मा त्रिदशैर्मुनिभिस्तदा ।
चकाशे सर्वभूतात्मा नारायण इवापरः ॥ २७

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे पञ्चत्वारिंशोध्याये

श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे

श्रीसुन्दरराजमूर्तिस्वरूपवैभवोनाम

सप्तमोध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

—४८४७४८—

॥ श्रीः ॥

॥ ओं श्रीवेदव्यासाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये नूपुरगङ्गावैभवे
॥ अष्टमोध्यायः ॥

सर्वलक्षणलक्षिण्यं सुशीर्षमकुटोज्वलम् ।
सुन्दरस्य च सौन्दर्यं वन्दे सुन्दरनायकम् ॥

एतद्विमानममलं न दृष्टं सर्वकामदम् ।
गन्धवर्वोरगरक्षोभिरन्यैर्वा भक्तिसंयुतैः ॥

१

¹ जङ्गमाश्च तथाऽन्ये च ये च पापकृतो नराः ।
अकामा यदि ते देवाः निर्वाणंपदमाप्नुयुः ॥

२

सकामा यदि तान्लोकानस्तिलानप्राप्नुवन्ति ते ।
ये नरा भगवद्भक्ताः द्रष्टुमेतन्महाद्भूतम् ॥

३

आगच्छन्ति महद्विव्यं विमानं सुरपूजितम् ।
यदि नाशकनुवन्प्राप्तं विमानमिदमद्भूतम् ॥

४

तेन ते सर्वपापेभ्यः विमुक्ताः प्रार्थिताङ्गतिम् ।
प्राप्नुवन्ति शुभं पुण्यं मप्राप्यं पापकर्मभिः ॥

५

प्रसादादस्य देवस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ।
शृण्वन्तस्मिन्प्रविष्टोऽसौ विमाने वृषभोत्तमः ॥

६

१ जगामध.

56

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहोत्तम्ये अष्टमोध्यायः ॥

दर्शयित्वाऽर्च्यमाकारं योऽन्तर्धा॒नङ्गतोऽच्युतः ।

प्रविष्टैरपि चासाभिनासौ दृष्टसुरेश्वरः ॥ ६

भगवान्भूतभव्येशशुभमारुतसेवितम् ।

दृष्टवन्तोथ मार्घूर्वं यमच्युतमधोक्षजम् ॥ ८

स्थावराअपि ये तस्मिन्पुण्ये पर्वतसत्तमे ।

जाता जनिष्यमाणाश्च स्वकर्मवशवर्तिनः ॥ ९

विमुक्तास्सर्वपापैस्ते नरकार्तिप्रदायिभिः ।

पुण्येन कर्मणा पुक्तास्सर्वलोकप्रदायिना ॥ १०

चिरकालं निवासार्थं स्वर्गलोकं प्रयान्ति ते ।

पिपीलिका विहङ्गाद्याः पशवश्च सरीसृपाः ॥ ११

अन्येष्येवंविधा जाताः येचास्मिन्पर्वतोत्तमे ।

तेचापि पापनिर्मुक्तास्सर्वसादुःखसागरात् ॥ १२

जन्मान्तरकृतादुःखान्नरकार्तिप्रदादिजाः ।

पुण्यमादाय गच्छन्ति महान्तो दुर्लभासुराः ॥ १३

लोकानभीप्सितान्दिव्यान्सेवितान्पुण्यकर्मभिः ।

देवदेवप्रसादेन वृषभाद्रिनिवासिनः ॥ १४

नशक्यमस्यमाहात्म्यं वक्तुं वर्षशतैरपि ।

यस्मिन्वसति धर्मात्मा वासुदेवस्सनातनः ॥ १५

तस्मिन्दिव्ये महाश्वर्ये पुण्ये पर्वतसत्तमे ।

कन्दरेषु च रम्येषु शिखरेषु शुभेषु च ॥ १६

अन्येष्वपि च रम्येषु शुभंदेषु रमापतिः ।

स्वेच्छया रमते नित्यं श्रिया सार्धं सुरेश्वरः ॥ १७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः ॥

57

भगवान्भूतभव्येशशुभमारुतसेवितः ।
शुभेन मनसा ध्यायन् भक्तानां परमं हितम् ॥

१८

हितश्चाप्यस्य लोकस्य मया सृष्टस्य लोकधृत् ।
अदृश्यमानो मनुजैर्देवैश्चापि सचारणैः ॥

१९

सिद्धविद्याधरैश्चापि मुनिभिस्सुरगुह्यकैः ।
सन्ति चास्मिन्महापुण्ये सरितः पर्वते शुभे ॥

२०

तदाकाराणि वारीणि वाप्यश्च विमलोदकाः ।
अन्ये जलाशयाश्चापि ह्यस्मिन्सन्ति सुरोत्तमाः ॥

२१

तेषु सर्वेषु तीर्थेषु शुद्धेषु शुभदायिषु ।
स्नानं कुर्यात्प्रयत्नेन ध्यायन्सर्वेश्वरं हरिम् ॥

२२

उद्गृत्य च शुभं वारि भूयोभूयःपिबेन्नरः ।
अष्टाक्षरेण मन्त्रेण त्वभिमन्त्र्य समाहितः ॥

२३

एवं कुर्वन्नरस्तेषु तीर्थेषु श्रद्धयाऽन्वितः ।
स्नात्वा पिबम्श्च तद्वारि विधिनाऽनेन मन्त्रवित् ॥

२४

विमुक्तस्सर्वपापेभ्यः परमाङ्गतिमाप्नुयात् ।
प्रसादादस्य देवस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ॥

२५

तेषाश्चापि प्रभावेण तीर्थानां शुभदायिनाम् ।
तस्मिन्नागम्य यत्पश्येद्विमानमिदमुत्तमम् ॥

२६

प्राप्नुयात्स नरस्सद्यो वाजपेयफलं सुराः ।
अध्यर्धयोजने तस्य समन्ताद्गृधरस्य ये ॥

२७

वसन्ति मनुजा मर्त्यास्तेऽभियान्ति पराङ्गतिम् ।
भूधरस्यास्यदिव्यस्य छाया यावत्समास्थिता ॥

२८

58

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः ॥

प्रच्छद्य भूतलनिदव्यं पुण्ये तस्मिन्वसन्ति ये ।
पापिनोऽतिशुभे देशे प्राचीनेतु शुभेऽमले ॥

* ते चापि यान्ति तल्लोकं विष्णोरमिततेजसः ।
एतद्विव्यविमानन्तत्सर्वमेव महीधरम् ॥

पुरातनैः पुराणज्ञैर्नीयमानं पुरातनम् ।
भक्तिपुक्तो नरः पश्येदभिसंहितमात्मनः ॥

सर्वेणापि प्रयत्नेन यावच्च प्राप्यते स्मृतिः ।
स सर्वभूतस्सर्वात्मा तस्मिंश्च रमतेऽच्युतः ॥

अस्मिन्दिव्ये महत्पुण्ये तत्पादतलपीडिते ।
देव्या तया श्रिया युक्तो नारायणगिरौ यथा ॥

एतद्गुह्यतमं प्रोक्तं विशेषेणाऽवधार्यताम् ।
राजन्ति चैनन्नैवान्ये रमन्ते सुरसत्तमाः ॥

एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं मया युष्माकमस्य वै ।
माहात्म्यमिदमाश्रयं पर्वतेन्द्रस्य सत्तमम् ॥

विस्तरन्नैतदाख्यातुं शक्यं वर्णशतैरपि ।
मयाऽपि त्रिदशश्रेष्ठैः किमुतान्यैः कुबुद्धिभिः ॥

श्रीवामदेवः—

मञ्जीरतटिनीतीरे मन्दारवनशोभिते ।
तिष्ठत्यारामशैलस्य राजा लावण्यनामवान् ॥

† मातृका सर्वतीर्थानां महापातकनाशिनी ।
सा नूपुरनदी नाम गङ्गा पतति वैष्णवी ॥

* This is not found in some other manuscripts.

† Stanzas 3 to 37½ are not found in some other manuscripts.

२९

३०

३१

३२

३३

३४

३५

३६

३७

३८

59

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः ॥

सिज्जानमणिमञ्जीरसुन्दरं पादपङ्कजम् ।

परिगृह्णाथ पाणिभ्यां प्रक्षालयति पद्मभूः ॥

३९

* तत्पादसलिलो जातः नूपुराख्या महानदी ।

तत्र स्नानं प्रशंसन्ति गङ्गास्नानाधिकं हि तत् ॥

४०

तत्पादभूषामञ्जीरसङ्ग्निनी तत्र निस्सृता ।

नदीनां प्रवरा श्रेष्ठा ब्रह्मणा पूजिता शुभा ॥

४१

वृषभाद्रिं समाश्रित्य सन्तता हि प्रवर्तते ।

तत्र दर्शनमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥

४२

स्पर्शनात्प्राशनात्स्नानैः किं पूर्णाः सुरसत्तमाः ।

यस्यास्तीरे कृतं कर्म दानहोमजपादिकम् ॥

४३

सहस्रगुणितं याति पुण्यं पुण्यतमं नृणाम् ।

तस्यां स्नात्वा सरेद्विष्णुं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥

४४

देवान्पितृम्ब्धु सन्तर्प्य जपेदष्टाक्षरम्मनुम् ।

चतुः प्रदक्षिणं कृत्वा तद्विमानमनुत्तमम् ॥

४५

प्रणम्य सौम्यराजन्तं स्मृत्वा देवं समाहितः ।

आपादमौलिपर्यन्तं पश्यन्संहृष्टमानसः ॥

४६

यः करोति नरो भक्त्या सर्वान्कामानवाप्य च ।

सुकृत्वा भोगान् यथाकामं विष्णुलोकं स गच्छति ॥

४७

६ तत्त्वरङ्गोत्थितो वायुर्यस्मिन्देशे प्रवर्तते ।

तदेशवासिनांमुक्तिः किमु ? तत्तीरवासिनाम् ॥

४८

* Not found in other manuscripts.

60

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः ॥

अन्यक्षेत्रेषु पुण्येषु यत्फलन्दानकर्मणाम् ।
तत्कोटिगुणितं नित्यं क्षेत्रे वृषभपर्वते ॥

४९

६३ एतत्क्षेत्रसमन्वास्ति त्रिषु लोकेषु पार्थिव ।
तथा नूपुरनद्यास्तु समानाऽन्यासरिद्वरा ॥

५०

६४ य एतच्छृणुयात्प्रोक्तं सावधानेन चेतसा ।
सुन्दरेशस्य सदृशो नास्ति देवो महीतले ॥

५१

वृषभापर्वतङ्गत्वा पाण्ड्येषु सुरपूजितम् ।
यदि देशान्नमस्कुर्याच्चाश्वमेधफलं लभेत् ॥

५२

एवमुक्त्वाऽथ भगवान्ब्रह्मा लोकपितामहः ।
तेषां स सर्वदेवानां मुनीन्द्राणाश्वसत्तमः ॥

५३

६५ यदीशानं नमस्कुर्याच्चाश्वमेधफलं भवेत् ।
उदत्तिष्ठन्महातेजाः गन्तुं कृतमतिस्तदा ॥

५४

अब्जयोनिस्सुराध्यक्षसर्वदेवनमस्कृतः ।
उत्तिष्ठतिततस्तस्मिन्ब्रह्मण्यव्यक्तजन्मनि ॥

५५

समुत्तस्थर्मुनीन्द्राश्च सुराश्चापि सवासवाः ।
परिवत्रुश्च तंदेवं ब्रह्माणन्तं सुरादयः ॥

५६

ते सर्वे सहसा राजन्तदद्भुतमिवाभवत् ।
संवृतस्तैर्महातेजाः प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ॥

५७

कृत्वा प्रदक्षिणश्चापि तद्विमानमनुत्तमम् ।
लोकनिजञ्जगामाऽथ ब्रह्मा लोकपितामहः ॥

५८

§ Not found in other manuscripts.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः ॥

६१

अनुज्ञाप्य निवृत्तास्ते मार्कण्डेयादयस्तथा ।
ब्रह्माणं सर्वदेवेशं वरदं सर्वदेहिनाम् ॥

५९

एवमेतन्मयाऽख्यातं यथावृत्तं पुरातनम् ।
वृषभाद्रौ महापुण्ये देवपादाब्जपीठिते ॥

६०

कथितं तस्य माहात्म्यं देवदेवालयस्य वै ।
वृषभाद्रेमहापुण्यं त्रिदशैरपि विश्रुतम् ॥

६१

यच्छुणोत्येतदाश्र्यं माहात्म्यं भूधरस्य वै ।
प्रामोति स नर स्सद्यः विष्णुलोकमनुत्तमम् ॥

६२

सर्वपापहरस्यास्य प्रसादाङ्गगतीपतेः ।
कृष्णस्य लोकनाथस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ॥

६३

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे षष्ठचत्वारिंशोध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यमेतिहासे स्थलपुराणे
नूपुरगङ्गावैभवोनामाष्टमोध्यायस्समाप्ति
मगादिति शम् ॥



॥ श्रीः ॥

॥ ओं श्रीवेदव्यासाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये श्रीवृषभाचलछायावैभवे
॥ नवमोध्यायः ॥

पीताम्बरं धृततरज्जितदृष्टिपात-
माजानुलम्बि धृतमायतहस्तपाशम् ।
श्रीमन्महावनगिरीन्द्रनिवासदीक्षम्
लक्ष्मीवरं किमपि वस्तु ममाऽविरस्तु ॥

श्रीवेदव्यासः—

अन्यच्च शृणु देवर्षे पुण्यंश्रुतिमनोहरम् ।
ये श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यन्ते भुवि मानवाः ॥ १

कश्चित्प्रमत्तो गन्धर्वो व्रजनगायन्परै स्सह ।
व्योम्नि तत्वानुग्रायद्धिः गन्धर्वैरन्वधायिभिः ॥ २

छायामयमहद्वाम व्यतिचक्राम साहसात् ।
ज्ञात्वाऽनुयायिनोऽथास्य छायान्न व्यतिचक्रमुः ॥ ३

अलङ्घनीयान्तछायान्तेत्वेवमनुमेनिरे ।
सोऽपि मोहात्सगन्धर्वस्तच्छायां लङ्घयन्नगात् ॥ ४

छायानिरुद्धगतयस्ते व्यतिष्ठन्त वर्त्मनि ।
तं गृहीत्वाऽथ गन्धर्वं विष्णुपारिषदेश्वराः ॥ ५

चिक्षिपु र्बलवन्तस्ते पश्यतामनुयायिनाम् ।
निपपात बहुद्वीपे गन्धर्वस्सहसा मुने ॥ ६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये नवमोध्यायः ॥

63

* सतैर्विकृष्यमाणस्तु पश्यतामनुयायिनाम् ।
निपपात महीदेशो गन्धर्वस्सहसा नृपः ॥

७

यथा राघवबाणेन मारीचःक्षणदाचरः ।
अथ तेष्यनुगन्तारो गन्धर्वाश्चापि दुद्रुवुः ॥

८

गन्धर्वो यत्र पतितो निश्चेष्टस्समपद्यत ।
अब्रवीत्सतुतान्दृष्टा केनेदं केनवेति च ॥

९

इत्युक्तास्तेषि गन्धर्वास्तमूचुस्तद्वित्रिकमम् ।
त्वया प्रमत्तेन पुरा गङ्गाभ्याशमुपेयुषा ॥

१०

तस्य छायामयं रूपं लङ्घितं तत्फलन्त्वदम् ।
सोऽपि तेषां वचः श्रुत्वा गन्धर्वस्तस्तमानसः ॥

११

अचिन्तयित्वा तत्सर्वं गन्तुमैच्छत्तदानुगौः ।
न शशाक ततो गन्तुं पादात्पादमपि द्विज ॥

१२

सोऽचिन्तयत्थावृत्तो गन्धर्वो विहृलाशयः ।
नूनं वृषाचलछायालङ्घनाञ्जनुषैनसा ॥

१३

इमामवस्थां प्राप्तोऽपि न जानाम्यस्य वैभवं ॥
ततो गत्वा वृषाद्रिं तं प्रसाद्य च नमस्य च ॥

१४

यस्यां भूमिगतान्देशान् तत्प्रसादादलङ्घितान् ।
इति संचिन्त्य सहसा गन्धर्वस्स्वानुगैस्सह ॥

१५

* This is not found in some other manuscripts.

1 धरा. 2 जनुषैनघा.

64

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये नवमोध्यायः ॥

आजगामाथ तद्वामत्वशेषक्लेशनाशनम् ।
तत्वागत्य नमस्कृत्वा स्तुत्वा वाचा मनोज्ञया ॥

१६

गायन्पुनःपुनःप्रीत्या प्रासीसरदमुं गिरिम् ।
इति प्रसाद्य तं शैलं तत्वस्थं च रमापतिम् ॥

१७

अनन्तरायसंचारो व्यचरन्भुवनतये ।
छायालङ्घनजो दोषः कथितस्ते महामते ॥

१८

तस्मादलङ्घनीयास्याच्छाया सुरगणैरपि ।
प्रमादाच्चाऽस्य शैलस्य छायां यो लङ्घयेन्नरः ॥

१९

समज्जति महाधोरे निरये रीरवादिके ।
अतस्सर्वेनिषेव्येमां गन्तव्याः पृथिवीतले ॥

२०

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे पञ्चपञ्चाशोध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे
श्रीवृषभगिरिच्छायावैभवन्नाम
नवमोध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥



॥ श्रीः ॥

॥ श्रीकल्याणसुन्दरवल्लीसमेत श्रीसुन्दरराजाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये मलयध्वजपाण्ड्यभूपतिमनोभीष्टप्रदे
॥ दशमोध्यायः ॥

शरच्चन्द्रप्रतीकाशं निर्मलं पुरुषोत्तमम् ।
नमामि शिरसा वन्द्यं चतुर्बाहुं वृषेश्वरम् ॥
हृदये पद्मकोशे तं वसन्तं मार्गदर्शिनम् ।
मूर्धना साञ्जलिहस्तेन स्तुवेऽहं ज्ञानदं वरम् ॥

ऋषयः ऊचुः—

श्रुतं भगवतः पूर्वमसाभिर्मुनिसत्तमाः ।
वृषाचलस्य माहात्म्यमाश्र्यमतिशोभनम् ॥

१

अतः परं भगवतो माहात्म्यं श्रुतमस्ति नः ।
आश्र्यमतुलं पुण्यं शृण्वतां पापनाशनम् ॥

२

वृषाद्रेवैभवं ब्रह्मन् पुराणेषु च विश्रुतम् ।
सर्वलोकहितश्चापि सर्वप्राणिमनोहरम् ॥

३

सर्वकामप्रदश्चापि सर्वसंसारमोचनम् ।
इतिहासं वदक्षिप्रमस्ताकं ब्रह्मणस्सुत ॥

४

श्रीनारदः—

ऋषयः श्रुतिसंपन्नाः भवतां भक्तिरीढशी ।

^१ कथायाः श्रवणे भक्तिः वृषाद्रेतिमेधसः ॥

५

१ कथाचैश्चवणे.

66

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

* अस्ति चेद्रह्मणो भक्तिः वृषाचलनिवासिनः ।
प्रवक्ष्यामि यथावृत्तं कुंभयोनेर्मया श्रुतम् ॥

मलयाद्रितटे नित्यं वसतश्चरत स्तपः ।
कदाचित्प्राप्तवानदिं मलयं मुनिसेवितम् ॥

अगस्त्यो भगवानस्मिन्वसतीति मया श्रुतम् ।
तं द्रष्टुमथ संप्राप्तं मामालोक्य महामुनिः ॥

आसनादिभिरभ्यच्च खागतश्चाब्रवीन्मम ।
इत्येवं वदतस्तस्य मुनेर्वचनमब्रुवम् ॥

पूर्वन्तव मुखाद्रह्मन् ? वृषाद्रेवैभवं श्रुतम् ।
इदानीमपि मे श्रद्धा जाताऽस्य श्रवणे मुने ॥

यथावत्तन्ममाऽचक्षव तत्संभवकथाऽस्ति चेत् ।
समनुष्यादितः पूर्वं कथं ? प्रत्यक्षतां गतम् ॥

केनोपायेन भगवान्सर्वस्य सुलभो भवेत् ।
भवता विदितं सर्वं भवति ज्ञानचक्षुषा ॥

दृष्टश्चेद्भवतापूर्वं संश्रुतश्चेत्पुरातनम् ।
वृषाद्रौ वसतः पुंसः पुराणस्य मुने वद ॥

अगस्त्यः—

पुरा पुरुरवानाम राजेन्द्रश्चन्द्रवंशजः ।
वेदवेदाङ्गतत्वज्ञस्सर्वशास्त्रविशारदः ॥

६

७

८

९

१०

११

१२

१३

१४

* This is not found in some other manuscripts.

१ संश्रितम्.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

६७

नीतिमान्निजधर्मज्ञस्सर्वशास्त्रभृतां वरः ।

पुरन्दरसमः श्रीमानसुरानजयद्युधि ॥

१५

चतुर्स्सागरपर्यन्तां जित्वेमां पृथिवीं नृपः ।

चक्रवर्तीं इति ख्यातस्सर्वभूपतिभिस्तुतः ॥

१६

सप्तद्वीपपतिश्चासीचक्रवर्तीं इवापरः ।

वाराणस्यां वसन् राजा शशास पृथिवीमिमाम् ॥

१७

ततःकालेन महता दक्षिणस्यां दिशि प्रभुः ।

शिल्पिभिः कारयामास मण्लूपुरीं शुभाम् ॥

१८

निवासं कृतवामस्तस्यां दीर्घकालमरिन्दमः ।

तस्य पुत्रा बभूवुस्ते चत्वारोऽमितविक्रमाः ॥

१९

तान्पुत्रान्दक्षुसंस्थाप्य सपुनर्मुक्तिमासवान्

इन्द्रद्युम्नरितिरुत्थातो तेषां ज्येष्ठो महाद्युतिः ॥

२०

तमभ्यषिच्चन्प्रकृतयस्तस्यां पुर्या नृपात्मजम् ।

सोऽपि राजा बभूवाऽथ पाण्ड्यभूमेसुधार्मिकः ॥

२१

अपुत्रः पुत्रकामेष्टिमकरोद्वैष्णवीं नृपः ।

तस्य पुत्रोऽभवच्छ्रीमान्श्रीनिवास इवापरः ॥

२२

सर्वलक्षणसंपन्नस्सर्वज्ञो गुणसंयुतः ।

चक्रवर्तिंगुणैर्युक्तश्चक्रपाणिसमो युधि ॥

२३

मलयाचलवासीयस्तनयोऽयम्महाबलः ।

भविष्यति गिरेः केतुरस्य नाम पिताऽकरोत् ॥

२४

१ मण्लूरु, मण्लूर.

68

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

मलयध्वजविख्यातः प्रख्यातगुणशीलवान् ।

सर्वात्मकुशलशशूरः सूक्ष्मकार्यविशारदः ॥

२५

चन्द्रसीम्यस्समस्तानां जनानां प्रियदर्शनः ।

सत्यप्रतिज्ञो मेधावी विद्वान्कालविदां वरः ॥

२६

विष्णुभक्तिपरीतात्मा सर्वशास्त्रार्थकोविदः ।

मतिमान् क्षत्रधर्मज्ञस्सुनीतिश्च सुधार्मिकः ॥

२७

स्त्रानादिनिरतः कर्ता कर्मणां वैदिकात्मनाम् ।

एवं विज्ञाय तद्वृत्तं पितेव सुतमात्मनः ॥

२८

अभिषेकश्चकाराशु सर्वप्रकृतिभिस्सह ।

राज्यं प्रीतं सुतं मत्वा वृषाच्चलमगान्तृपः ॥

२९

तत्र तप्त्वा तपस्तीव्रमुपास्य पुरुषोत्तमम् ।

योगेनान्ते तनुं त्यक्त्वा जगाम परमं पदम् ॥

३०

ततः परं स धर्मात्मा मलयध्वजभूपतिः ।

शशास पृथिवीं सर्वा धर्मेण शशिवंशजः ॥

३१

दिनेदिने च गङ्गायां स्त्रात्वा नियतमानसः ।

स्वपुरं पुनरभ्येत्य कृत्यशेषमथाकरोत् ॥

३२

एकदा स्त्रानकार्यादि कृत्वा गङ्गानदीजले ।

पुनः पन्थानमासाद्य वृषाद्रेषुपरि स्थितः ॥

३३

निरुद्धस्तु महातेजासहसा विष्णुपार्षदैः ।

रुद्धाम्तत्रानुगान्वष्टा पञ्चकोशे नृपोत्तमः ॥

३४

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

69

दिक्षु सर्वासु चक्षुभ्या विलोकनपरोऽभवत् ।
भृत्यवर्गाम्ब्रं तज्जातुं व्यादिशत्सर्वतो दिशम् ॥

३५

न दृष्टमेतदसाभिरित्यूचुस्ते नृपोत्तमम् ।
किमेतदिति तान्प्राह दुःखशोकसमन्वितः ॥

३६

इतः पूर्वं न दृष्टा हि परिभूतिरियं मया ।
* कीर्तितव्यन्त्वया शब्दनिहनिष्यामि तान्वद् ॥

३७

एवं वदति राजेन्द्रे दिवि प्रादुरभूद्वचः ।
माशोकं कुरु राजेन्द्र मद्भलैस्त्वं निवारितः ॥

३८

मदन्यस्त्वां निरोधी स्यात्कः पुमान्दिवि वा भुवि ।
मामाराध्य पिता वत्स त्वया पुत्रीत्वमेयिवान् ॥

३९

त्वं हि मद्भक्तियुक्तोऽथ त्वयि मे प्रीतिरस्ति च ।
अहश्चपुत्र ? शैलेऽस्मिन्वत्स्यामि नियतं नृप ॥

४०

इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवसुन्दराख्यो हरिः प्रभुः ।
पुनश्च शोकमासस्तदर्शनकुतूहलात् ॥

४१

* हर्षस्य वशमापन्नो नर्तितो भक्तिगौरवात् ।
तत्रैव दर्शनाकाङ्क्षी मतिं चक्रे नृपोत्तमः ॥

४२

तं दृष्ट्वा रामशैलेन्द्रमद्भुताकृतिमच्युतम् ।
विरमेयमहन्त्रैवतपसोऽच्युतदर्शनात् ॥

४३

निरामयो भविष्यामि नित्यमाराधयन्हरिम् ।
इति संकल्प्य तत्रास्ते राजा प्राण्ड्यो महीपतिः ॥

४४

¹ हर्षशोक. ² हरिः * Not found in other manuscripts.

70

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

मन्त्रिणाऽदिश्य मतिमान्प्रजानां रक्षणे प्रभुः ।
शाकमूलफलाहारो निनाय कतिचित्समाः ॥

४५

वायुभक्षस्ततो भूत्वा वासुदेवं समर्चयत् ।
किञ्चित्कालं निराहारो निनाय नियतेन्द्रियः ॥

४६

अच्युतानन्तगोविन्द नामानि गणयन्वहून् ।
ध्यायन्विधिवदभ्यर्थ्य विष्णुं गरुडवाहनम् ॥

४७

मनसा चरितं सर्वं तस्मै दत्वा मुमोद ह ।
अथ स्तोत्रैर्वहुविधैर्वैदिकैरितिहासिकैः ॥

४८

स्तुतस्तद्वक्तियुक्तेन राजा वनगिरीश्वरः ।
प्रसन्नस्तस्य तपसा स्तोत्रेण च सपर्यया ॥

४९

प्रादुरासीत्पुरस्तस्य राजा वनगिरीश्वरः ।
गरुत्मन्तमथाऽरुद्ध्य शङ्खचक्रगदाधरः ॥

५०

श्रीवत्साङ्कोऽखिलाधारः श्रीमान्मुजलोचनः ।
सर्वाभरणसंयुक्तसर्वभूतमनोहरः ॥

५१

पीताम्बरधरस्स्वग्वी नीलजीमूतसन्निभः ।
विष्वक्सेनादिदृतैश्च गणैः परिवृतो हरिः ॥

५२

मेघगम्भीरया वाचा वचनश्चेदमब्रवीत् ।
श्रीभगवानुवाच—
वत्स कल्याणं भद्रन्ते प्रसन्नोऽस्मि तवानघ ॥

५३

मामालोकय चक्षुभ्यां त्वयि प्रीतिरभून्मम ।
एवं वदन्तं देवेशमवलोक्यान्षुतं नृपः ॥

५४

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

७१

प्राञ्जलिः प्रणतो भूत्वा पुनः पुनरुदैक्षत ।
अतु सशब्दलाक्षस्सन्पुनरुत्थाय दृष्टवान् ॥

५५

पुलकाङ्कितसर्वाङ्गो बभूव हरिदर्शनात् ।
* (हर्षस्य वश्यमापन्नस्तदर्शनकुतूहलात्)
हर्षगद्दया वाचा स्तोतुं समुपचक्रमे ॥

५६

नमस्ते नमस्ते जगन्नाथ विष्णो
नमस्ते नमस्ते गदाचक्रपाणे ।
नमस्ते नमस्ते प्रपन्नार्तिहारि-
न्समस्तापराधं क्षमस्वामरेश ॥

५७

प्रणतोऽस्मि जगन्नाथ भक्तानामार्तिनाशन ।
वेदास्समस्तास्त्वां वक्तुमशक्ताऽहं कथं ? प्रभो ॥

५८

ब्रह्माद्यैर्देवसङ्घंश्च सदा ऋषिगणैः प्रभो ।
गुणानामेकदेशोपि ज्ञायते न महेश्वर ॥

५९

निहत्यनिर्हयँल्लोकमकरोः करुणाकर ।
पश्चाद्वामनरूपेण बलिज्जित्वाऽसुरानपि ॥

६०

स्थापयामास देवेन्द्रन्दिवि देवनमस्कृतम् ।
मां रक्ष कृपया देव संसारादुस्तरादिह ॥

६१

त्वामृते भाविकोऽन्योस्ति ? देवो देवेश्वरेश्वर ।
गङ्गास्नानफलं कृत्स्नमश्वेधशतैः कृतम् ॥

६२

गोभृहिरण्यदानैश्च यत्कलं कुरु सेवया ।
तत्सर्वमद्य संप्राप्नत्वयि दृष्टिपथङ्गते ॥

६३

* This is not found in some other manuscripts.

72

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

त्वदर्शनमपुण्यानांनास्ति मन्ये कदाचन ॥

* अथवा कृतपुण्यानान्नास्ति मन्ये कदाचन ।

६४

अथवा कृतपुण्यानाम्बहुभिर्जन्मभिर्नृणाम् ।

दृष्टिगोचरमासाद्य चिरं स्थातुमसेहिषे ॥

६५

तसादार्थ्यमेतत्ते मय्यनुग्रहमात्मनः ।

अचिरेणैव कालेन मां पालयसि केशव ॥

६६

मयि दृश्यन्नचास्तिक्यमेतदर्थं हरे गुरो ।

केवलं करुणाहेतुस्तव रक्ष्याविधौ मम ॥

६७

एवं वादिनमालोक्य भगवान् श्रीधरो हरिः ।

तं शुद्धभावं सर्वात्मा ज्ञात्वा ज्ञानाधिकं नृपम् ॥

६८

उवाच मधुरं वाक्यं माधवो वृषशैलराट् ।

श्रीभगवानुवाच—

^१ पूरुषभृतयो राजन्राजानस्सत्यविक्रमाः ॥

६९

मां मुपास्य महीं भुक्त्वा प्रापुरन्ते पदं मम ।

त्वमपि प्राप्तवानराज्यं मत्प्रसादान्नृपोत्तम ॥

७०

अभीष्टन्तव दास्यामि निशशङ्कन्तव सुव्रत ।

श्रीराजा उवाच—

एतदेव वरं मन्ये भगवदर्शनमम ॥

७१

इदानीं प्रार्थयन्तीह वपुर्दृष्टुं सुरास्तव ।

राजर्षयश्च सिद्धाश्च नित्यं दर्शनकाङ्क्षणः ॥

७२

* This is not found in some other manuscripts. 1 पुरः

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

73

अल्पज्ञानाम्मनुष्याणान्नपुनर्दर्शनन्तव ।
वरं प्रदातुमिच्छाचेन्म सत्यमिहासि चेत् ॥

७३

अनेन वपुषा देव वृषशैलतटे वस ।
श्रीभूमिसहितसर्वैस्सेनापतिगणैस्सह ॥

७४

* ^१ शङ्खचक्रं समादाय प्रसन्नो भव सुन्दर ।
एतद्वरमभीष्टमे भवान्देहि सुरोत्तम ॥

७५

* इति राजो वचः श्रुत्वा भगवान्वनशैलराट् ।
प्रत्युवाच ततस्तिर्थमेघगम्भीरया गिरा ॥

७६

श्रीभगवानुवाच—

* अत शैलतटे नित्यं निवसामि पुरो नृप ।
धर्मो नाम महादेवस्तपसाऽराध्य मां पुरा ॥

७७

* वरं वृणीतवानराजन्निमं वृषगिरेस्तटे ।
श्रीभूमिसहितो देवसेनापतिगणैस्सह ॥

७८

सदा सन्निहितसम्यगच्योवैखानसादिभिः ।
गृहाण वृषशैलेश वरमेतद्द प्रभो ॥

७९

एतदिच्छाम्यहं विष्णो पुनर्वक्ष्यामि सांप्रतम् ।
मनुष्यास्त्वामुपास्यन्ति भक्तिमन्तो बहुश्रुताः ॥

८०

ऋषयश्च लिकालज्ञाः मार्कण्डेयादयो हरे ।
राजर्षयश्च सिद्धाश्च विधिरुद्राश्च धार्मिकाः ॥

८१

* This is not found in some other manuscripts.

१ मदपान्नित्यमादाय. २ दासोऽस्मितव,

74

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

यथाकालमुपास्यन्ति तेषामिष्टं दद प्रभो ।
तेषां पूजां गृहाण त्वं हविषासह सत्कृताम् ॥

८२

एतद्वरमभीष्टम्भे वरदोहि दद प्रभो ।
एतद्वर्मवचः श्रुत्वा हर्षपर्याकुलेक्षणः ॥

८३

मेघगम्भीरया वाचा वचनश्चेदमब्रवीत् ।
श्रीभगवानुवाच—

यत्त्वया प्रार्थितं राजन्मत्ससर्वं ददाम्यहम् ॥

८४

पश्चात्कालेन महता भविष्यति नृपोत्तमः ।
मलयध्वजनामाख्यश्चन्द्रवंशविभूषणः ॥

८५

मङ्गलक्तिमान्शूरशशुचिर्दक्षसदाऽनघः ।
मयि सन्यस्तसर्वाङ्गसर्वेन्द्रियसमर्पणः ॥

८६

तत्प्रीतः प्रीतिमापन्नो भवेयं तस्य धीमतः ।
आविर्भावं करोम्याशु तपसा तस्य तोषितः ॥

८७

इति दत्तं वरन्तस्मै धर्माय नृपसत्तम् ।
तस्मात्कालसमयस्सांप्रतं नृपसत्तम् ॥

८८

तवाभीष्टं प्रदास्यामि नित्यं परिचर प्रभो ।
* इति दत्तंवरं तस्मै धर्माय नृपसत्तम् ॥

८९

शुद्धे नूपुरनद्यास्तु पुत्रदीपतरोरधः ।
तटेऽस्मिन्शैलसंज्ञे तु प्रीतिरस्तु ममानघ ॥

९०

* This is not found in some other manuscripts.

1 अब्रवम्. 2 पुत्रजीवि, पुत्रजीव.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

७५

विमाने विश्वकर्माये देवपूज्येऽर्चिते सदा ।
देवैरिन्द्रपुरोगैश्च यथाकालं मुनीश्वरैः ॥

९१

तस्य त्वत्प्रीतिवृद्धर्थं निवसिष्ये सदात्विह ।
ब्रह्माचाश्वयुजे मासि मम कुर्याद्य उत्सवम् ॥

९२

तदर्थं देवसङ्गाश्च त्रिसन्ध्यं समुपासिरे ।
अद्यप्रभृति तत्सर्वं त्वमेव परिकल्पय ॥

९३

मदीयमालयं राजन् कुरुष्व महितं महत् ।
मण्टपावरणैर्युक्तमुच्चगोपुरसंयुतम् ॥

९४

औत्सवादीनि सर्वाणि मदीयानि वप्स्यि च ।
जातरूपमयैर्लोहैः कुरुष्व पुरुषर्षभ ॥

९५

महोत्सवं महाराज पश्यतान्नन्दनं महत् ।
कुरु त्वदीयजन्मक्षेपर्यन्तं नृपसत्तम ॥

९६

मदीये पर्वते राजनित्यं स्थानविधिङ्कुरु ।
तीर्थेनूपुरनद्यास्तु देवगन्धर्वसेविते ॥

९७

विशेषतो महाराज मम मञ्जीरसंभवे ।
पवित्रे विमले पुण्ये त्रिविक्रमतनोर्मम ॥

९८

गङ्गास्नानाधिकं पुण्यं ददामि वसुधाधिप ।
ये मनुष्याश्च तीर्थेऽस्मिन्स्नानं कुर्वन्ति भक्तिः ॥

९९

ते सर्वे कामभोगैश्च मोदन्ते भुवि सर्वदा ।
भौमवारे सदा वाऽपि ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥

१००

76

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

नक्षत्रेषु च पुण्येषु स्वानकर्म प्रशस्यते ।

जपस्वानतपोध्यानहोमदानफलानि च ॥

मदीये पर्वते राजनक्षयाणि भवन्ति हि ।

मत्प्रियार्थमिमं शैलं वृषाख्यं पर्वतोत्तमम् ॥

१०१

वपुस्सन्धारयिष्यामि नरनारायणो यथा ।

अधनाधनवन्तश्च भविष्यन्ति न संशयः ॥

१०२

अपुत्राः पुत्रवन्तश्च सुखिनश्चाऽर्तिमत्तराः ।

अकुलीना भविष्यन्ति सुकुलीनाश्च तीर्थतः ॥

१०३

निष्काममुक्तिमापन्नाः प्राप्नुवन्ति पराङ्गतिम् ।

इत्येवं वादिनन्देवं प्रणम्य नृपतिः पुनः ॥

१०४

एतदेव वरं देव प्रसादात्ते भविष्यति ।

यद्यदुक्तं भगवता तत्सर्वं कथयाम्यहम् ॥

१०५

कृतार्थाः पितरो मेऽद्य संप्राप्तं जन्मनः फलम् ।

मनुष्याश्च भविष्यन्ति कृतार्थास्त्वत्प्रसादतः ॥

१०६

आपादमासे देवेश करोमि च तवोत्सवम् ।

हस्तर्थेऽङ्गुरमारम्य स्वानमज्जनहेतुके ॥

१०७

उत्तरापादकेपुण्ये ततः पुष्पोत्सवो भवेत् ।

इत्येवं वादिनं भूपं श्रीमान्वृषगिरीश्वरः ॥

१०८

यथामतिरियं सौम्य तथामेऽस्तु रुचिर्नृप ।

इत ऊर्ध्वं नरेन्द्रास्तु मामाराध्य महामते ॥

१०९

१ प्रशंस्यते,

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

७७

भुक्तं मुक्तिश्च यास्यन्ति मत्प्रसादान् संशयः ।
तव पुत्राश्च पौत्राश्च मद्भक्तजनवत्सलाः ॥

१११

चिरकालम्महाभोगान्भुक्त्वा भोगाननेकशः ।
इष्टश्वमेधैर्मा राजन्बहुभिर्भूरिदक्षिणैः ॥

११२

ततःपरं पदं विष्णोर्मा यास्यन्ति न संशयः ।
त्वमल्पेनापि कालेन मम लोकं प्रयास्यसि ॥

११३

कृतकृत्यो भवानद्य कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ।
^२ मदीयकर्म तत्कृत्वा ममोत्सवमिमं कुरु ॥

११४

इह स्थले च तत्सर्वं कृत्वा पुरमितो व्रज ।
त्वदीयनगरे पुत्रमभिषिद्य स्वकं नृप ॥

११५

मन्त्रिभिर्ब्राह्मणैश्चैव व्रज जानपदैस्सह ।
संस्थाप्य तुषितः श्रेष्ठ नीत्वा कालश्च तैस्सह ॥

११६

तातोसच्छैलनिकटे सरितश्च समीपगे ।
शुद्धे वृक्षतले सौम्य वस वन्यफलाशनः ॥

११७

मामुपास्य यथाकालं नमस्कृत्वाऽङ्गुताकृतिम् ।
वानप्रस्थाश्रमो भूत्वा त्यक्त्वा रागादि निर्मलः ॥

११८

मदीयापारभक्त्या च ज्ञानेन महता नृप ।
मद्भतेनैव चित्तेन मनसा धर्मरूपभृत् ॥

११९

१ न्यथाद्वितम्. २ मम यत्कर्म तत्सर्वं.

78

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

मत्प्रसादान्महाभाग मम लोकज्ञमिष्यसि ॥

१२०

अगस्त्यः—

इत्येवमुक्त्वा भगवान्वनाचलपतिः प्रभुः ।

अन्तर्धानं गतस्सद्यो विमानमगमद्वरिः ॥

१२१

नमस्कृत्वाऽप्रमेयाय हरये चक्रपाणये ।

तत्रैव वसतिश्वके तदाज्ञापूर्वमेव हि ॥

१२२

ब्राह्मणान्वेदसंपन्नानिशल्पिनश्च तथाऽपरान् ।

आहूय सर्वानधिपाम्स्तत्त्वकर्मपरायणान् ॥

१२३

तत्सर्वं श्रावयामास कारयामास तै स्सह ।

समस्तजगदाधारं सर्वलोकमहेश्वरम् ॥

१२४

प्रत्यक्षमभवद्रूपं हरेस्सर्वदृशां नृणाम् ।

ततोत्सवम्महत्कृत्वा जनानन्दविवर्धनम् ॥

१२५

तच्छेष्मखिलं सम्यक्कृतवान्भक्तिं नृपः ।

तटस्थनिर्मलं प्राप्य मुक्तिं प्राप्तः स्वयोगतः ॥

१२६

एतन्नारद यस्तौति श्रृणोति श्रावयेन्नरः ॥

१२७

सर्वपापविनिर्मुक्तस्स याति परमाङ्गतिम् ।

यद्देषु ब्रह्मसत्रेषु सन्ध्ययोरुभयोरपि ॥

१२८

पठेद्विष्णुसकाशेषु मद्भक्तजनसन्निधौ ।

वैष्णवं श्रावयेद्विद्वान् ब्राह्मणशंसितव्रतः ॥

१२९

श्रावयेत्सर्वकालेषु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।

श्रुत्वेतिहासंपापञ्चं सर्वतीर्थफलप्रदम् ॥

१३०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोध्यायः ॥

79

नारदोक्तं मयैतत्ते यथाश्रुतमहं ब्रुवे ।

नारदोपि महातेजाः ऋषिवाक्यमथाब्रवीत् ॥

१३१

अगस्त्योदितमेतत्ते यूर्यं शृण्वन्तु सांप्रतम् ।

शुभं पुण्यमिदं सर्वं पापञ्चं सर्वकामदम् ॥

१३२

इति श्रीवाराहपुराणेऽष्टचत्वारिंशोध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे
श्रीमलयध्वजपाण्ड्यभूपतिमनोभीष्टप्रदोनाम

दशमोध्यायस्समाप्तः ।

इति शम् ॥



॥ अर्थः ॥

॥ श्रीपञ्चावतीसमेतश्रीवेङ्कटेश्वाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे वाराहक्षेत्रमाहात्म्ये
॥ एकादशोध्यायः ॥

गुणजं गुणिनो हि मङ्गलत्वं प्रमितं प्रत्युत यत्स्वरूपमेत्य ।
तमनन्तसुखावबोधरूपं विमलं सुन्दरबाहुमाध्यामः ॥

अब्जपादमरविन्दलोचनं पद्मपाणितलमञ्जनप्रभम् ।
सुन्दरोरुभुजमिन्दिरापतिं वन्दिषीय वरदं वनाद्रिगम् ॥

वाराहक्षेत्रमाहात्म्यशुश्रूषात्वरयान्विताः ।

प्रपञ्चुमुनयस्सर्वे ययुस्सूतं महामतिम् ॥ १

पाष्ठ्येष्विह विशेषेण कुलेदं ? क्षेत्रमुत्तमम् ।

कियद्योजनविस्तीर्णं कियत्तीर्थसमन्वितम् ॥ २

संसिद्धिं समनुप्राप्ताः पुरा केचात्र साधवः ।

इत्येतदखिलं ब्रूहि सर्वज्ञोऽसि महामते ॥ ३

भीसूतः—

शृण्वन्तु मुनयस्सर्वे यत्पृष्ठन्तदिहोच्यते ।

अयम्मेऽपि पुरा प्रश्नः कृतो नारदसन्निधौ ॥ ४

पाराशर्येण मुनिना विविक्ते स्वतपोवने ।

धीव्यासः—

कुलत्यं ? परिमाणं किम् ? वाराहक्षेत्रमुच्यते ॥ ५

संसिद्धिं समनुप्राप्ताः कतिवा ? केऽत्र देहिनः ।

कानि तीर्थानि सन्तीह वद सर्वं महामुने ॥ ६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये एकादशोद्धायः ॥

81

श्रीनारदः—

वक्ष्याम्यहमशेषेण वाराहक्षेत्रसङ्गतम् ।

७

माहात्म्यमुनिशार्दूल श्रूयतामवधानतः ॥

^१ पाण्ड्यानां सीमनः प्रान्तः मलयो नाम पर्वतः ।

८

सेव्यमानो मुनिश्रेष्ठैर्यतागस्त्यो महामुनिः ॥

सदा तपश्चरन्नास्ते लोकानां हितकाम्यया ।

९

^२ तस्य प्राच्यास्तु दिग्देशो केचित्प्रत्यन्तपर्वताः ॥

मण्डूकपर्वतो नाम तेषु कश्चिन्महीधरः ।

१०

यत्र मण्डूकनामाऽस्ते तपस्वी मुनिभिर्वृतः ॥

तत्प्राचीनार्धमारभ्य ततः प्राच्यां समन्ततः ।

११

दिशि द्वियोजनायान्तु वाराहं क्षेत्रमुच्यते ॥

तत्र नित्यं सन्निधत्ते श्रीमान्नारायणो हरिः ।

१२

अयत्नेनैव सिध्यन्ति नित्यमत्र तपस्विनः ॥

श्रीव्यासः—

कोऽयं मण्डूकनामाख्यः कांसिद्विन्दातु मर्हति ।

१३

यत्राऽस्ते मुनिभिर्ब्रह्मन्येतदाख्याहि मे स्फुटम् ॥

श्रीनारदः—

सुतपानाम धर्मात्मा कौण्डिन्यकुलसंभवः* ।

१४

वृषभाद्रौ तपस्तेषे ब्रह्मसायुज्यकाङ्गया ॥

तत्र न पुरनद्यास्तु पुण्ये तस्यास्तपो वने ।

१५

आगता ब्रह्मनिष्णाताः वालखिल्यास्तपो धनाः ॥

१ वर्त्मनः. २ तु प्राच्यदिग्देशो.

* Cf. Ch. III. Sl. 55. Where the Expression is भरद्वाजकुलोऽन्वः

82

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये एकादशोध्यायः ॥

मुनयोतागमन्सर्वे दुर्वासप्रमुखास्तथा ।
तानाऽगताम्ब्रं नाऽभाष्य सुतपास्त्वानकाङ्क्ष्या ॥

१६

अवतीर्णो महानद्या मध्यमर्षणमास्थितः ।
अन्तर्जलावगच्छन्तं सुचिरं प्रत्यवैक्षत ॥

१७

अवसन्नाश्रमेतस्य तेन कुद्धोऽभवन्मुनिः ।
दुर्वासास्सुतपास्तत्र स्त्रात्वोत्थाय क्रमात्ततः ॥

१८

आश्रमं समनुप्राप्य तेषां पूजार्थमुद्यतः ।
वहन्नातिथ्यसंभारमृषीणामग्रतो गतः ॥

१९

तदा मुनिस्तु दुर्वासाः शशापैनं समागतम् ।
अजानन्मां महाभागानेतान्स्वगृहमागतान् ॥

२०

अनादत्य जलाकाङ्क्षिन्मण्डको भव सर्वदा ।
इति शस्तु सुतपा भीतभीतस्तदा मुने ॥

२१

दण्डवन्निपपाताथ ऋषीणामग्रतो भुवि ।
ते प्रसन्ना महात्मानस्सर्वे तं शरणागतम् ॥

२२

तूर्णमृत्थाप्य विप्रन्तं प्रोचुश्चेत्थं सुस्फूनृतम् ।
महामुनिस्तु दुर्वासाः यदुवाच तथैव च ॥

२३

तपस्विन्नल मामैषीरनुगृण्हामहे वयम् ।
वाराहक्षेत्रपर्यन्ते धर्माद्रिनामपर्वतः ॥

२४

तस्य प्राचीनभागे तु निर्झरसंप्रवर्तते ।
तस्योभयोस्तु तटयोः पुण्यितद्रुमपण्डयोः ॥

२५

पुराऽवसन्महात्मानस्सर्वेनिष्टास्तपोधनाः ।
वासिष्ठाः काश्यपाः काष्वाः भारद्वाजाश्रं गौतमाः ॥

२६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये एकादशोध्यायः ॥

४३

वात्स्यायनश्चाप्यार्षाणाः शाकल्याशशसिकायनाः ।
इत्येवमादयोऽन्ये च सहस्रमुनयस्तथा ॥

२७

ते तु तत्र तपस्तप्त्वा ब्रह्मसायुज्यमागताः ।
तेषामभिमते तत्र निर्जरत्वं समाप्लुताः ॥

२८

परित्यजसि माण्डूकं रूपमेतन्महामुने ।
मण्डूकमुनिरित्याख्यस्तव यत्र भविष्यति ॥

२९

तत्रैव तपसा तिष्ठ शीघ्रं सिद्धिमवाप्तस्यसि ।
एतच्छ्रुत्वा तु सुतपाः प्रसन्नः पुनरब्रवीत् ॥

३०

सुतपाः—

भगवन्तो यथाहुस्तत्तथा भवति नान्यथा ।
अयन्तु नियमः पूर्वं मया नित्यं समाख्यितः ॥

३१

अत्र नूपुरनद्यान्तु स्नात्वा नियतमानसः ।
यावन्मुक्त्यर्चयिष्यामि सुन्दराख्यं हरिन्त्वति ॥

३२

तच्छ्रुत्वा मुनयस्सर्वे विसिताः प्रतिनन्द्य च ।
पुनरुचुरिदं वाक्यमनुग्रहसमेघितम् ॥

३३

मुनयः—

मण्डूकपर्वते तत्र सुन्दराख्यो हरिः स्वयम् ।
सन्निधत्ते हरिर्यत्र नूपुरोत्था च निइर्जन्मा ॥

३४

साधो तवेमां संप्राप्तिमातिथ्यं साधयामहे ।
इत्पुक्त्वाऽन्तर्हितास्तत्र सर्वे ते मुनयस्तदा ॥

३५

सुतपाश्चापि मण्डूको विस्यम्परमङ्गतः ।
मुनिभिस्सह शिष्यैश्च वृषभाद्रे विनिर्गतः ॥

३६

१ निर्जने त्वम्.

84

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पकादशोध्यायः ॥

क्षिप्रमाकाशयानेन प्राप्तो मण्डूकपर्वतम् ।
प्राचीने निर्झरे तस्य सवने सुसमाञ्जुतः ॥

३७

मण्डूकरूपमजहन्मानुषश्च समाश्रितः ।
तपस्तेपे प्रसन्नात्मा तत्र तस्य मुनिस्तदा ॥

३८

अचिरेणैव कालेन सुन्दराख्यो हरिः स्वयम् ।
साक्षाद्भूव कृपया वाराहक्षेत्रवैभवात् ॥

३९

मण्डूकमुनिरप्यन्यैर्मुनिभिस्सह विस्मितः ।
अपश्यत्पुरुषन्तत्र पीतकौशेयवाससम् ॥

४०

उत्कुलपुण्डरीकाक्षमुद्यन्मार्ताण्डतेजसम् ।
कालमेघनिभश्यामं कौस्तुभोद्धासितोरसम् ॥

४१

हारकेयूरकटकमकुटादैर्विराजितम् ।
देव्या श्रिया च भूम्या च भूषितोभयपार्थकम् ॥

४२

चामरग्राहिणीभिश्च शक्तिभिस्साधुसेवितम् ।
अनन्तगरुडादैश्च स्त्रिभिः परिवारितम् ॥

४३

सनन्दसनकादैश्च स्तूयमानं मुनीश्वरैः ।
ब्रह्मादैरखिलै देवैस्सेव्यमानमितस्ततः ॥

४४

दृष्टा ततस्सुन्दरराजनामकम्
व नारायणं स्वेन सदा विचिन्तितम् ।
प्रणम्य मण्डूकमुनिः प्रहृष्टधी-
र्जगाद् वाचं प्रणवार्थबोधिनीम् ॥

४५

इति श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यव्वामेतिहासे स्थलपुराणे
श्रीवाराहक्षेत्रमाहात्म्यव्वामैकादशोध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरराजपरब्रह्मणे नमः ॥

अथ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे मण्डूकमुनिसायुज्यप्रदे
॥ द्वादशोध्यायः ॥

आन्नायकल्पलतिकोत्थसुगन्धपुष्पम्
योगीन्द्रहार्दसरसीरुहराजहंसम् ।
उत्पक्धर्मसहकारफलप्रकाण्डम्
वन्देय सुन्दरभुजस्य पदारविन्दम् ॥

॥ श्रियःपतये नमः ॥

श्रीमण्डूकमुनिः—

ओन्नमो ब्रह्मणे तुभ्यं सर्वकारणपूरिणे ।

ब्रह्मवेदस्वरूपाय योगिनाम्मुक्तिदायिने ॥ १

अव्यक्ताय स्वरूपाय सर्वभूतान्तरात्मने ।

मनश्शुद्धाय मुक्ताय मुक्तात्ममुनिसङ्गते ॥ २

शुद्धसत्त्वमयैर्नित्यं सूरिभिस्सेविताय च ।

त्वामामनन्ति मुनयः कारणं जगतामपि ॥ ३

समस्तजगदाधारं चतुरं पालने विभुम् ।

सर्वेषामेव भूतानां प्रलयस्थानमव्ययम् ॥ ४

सर्वेषु भूतेषु लयङ्गतेषु स्वकारणेषु स्थिरताङ्गतेषु ।

प्रधानसंमूर्तिरशेषशेषैरस्पृष्टरूपः परिशिष्यसे त्वम् ॥ ५

86

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः ॥

शेषे पुनस्त्वं श्रममोचनाय श्रिया च भूम्यासहितस्खधानि ।
शेषे महाभोगगुणाभिरामशशान्तैश्च भक्तैरखिलैःपरीतः ॥ ६

एवं परार्धद्वयसंमितां निशां समुत्थितस्तच्छयनाद्विरीशः ।
शमीव शून्यं भुवनश्चराचरं संज्ञाविहीनाखिलचेतनैर्युतम् ॥ ७

समीक्ष्य कर्माणि च सर्वपुंसानानाविधानीह पुरातनानि ।
त्वमेव भूतस्थितरूपजातरूपेण पश्चाद्वहुधा भविष्यसि ॥ ८

संक्षोभयस्यात्मधिया प्रधानं विलीननानात्मगणैस्समेतम् ।
तताक्षरन्तद्विशमं समन्तात्तमोविभक्तश्च महश्च भाति ॥ ९

ततो भवति भूतानामादिभूतोप्यहङ्कृतिः ।
अहङ्कारात्मयो देव सत्वादिगुणभेदतः ॥ १०

सात्विकाद्राजसोपेताद्वत्येकादशेन्द्रियम् ।
तामसात्तु ततोभूततन्मात्रसमपञ्चकम् ॥ ११

तेभ्यः पञ्चकृतेभ्यस्तु महदण्डं समुद्वत् ।
तस्मिमस्तु भवति ब्रह्मा तेन सर्वमिदञ्जगत् ॥ १२

एवं सर्वजगत्सृष्टा त्वं पालयसि सर्वदा ।
काले प्राप्ते त्वमेवैतत्प्रतिसंहरसि स्वयम् ॥ १३

एवं विश्वं सृजनरक्षन्संहरन्पि मोदसे ।
त्वमेव सर्ववेदानां प्रतिपाद्योसि माधव ॥ १४

सर्वयज्ञैर्यजन्ति त्वां सर्वात्मानं सनातनम् ।
त्वमेव सर्वभूतात्मा सर्वेषांश्च कलप्रदः ॥ १५

त्वमेव कर्मणाऽराध्यो ब्रह्मणा शुद्धतेजसा ।
संसारभयनिर्वाणं त्वत्पदं समुपासते ॥ १६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वादशोध्यायः ॥

८७

अनन्यमनसशुद्धास्त्वमेव शरणङ्गताः ।
त्वत्सायुज्यमनुप्राप्य मोदन्ते सततं त्वया ॥

१७

संसारतापनिविष्णान्ज्ञातात्मा हि हिताम्ब्रतान् ।
कृपया परया जन्तून्त्वमेव परिपास्यसि ॥

१८

व्याजं किञ्चित्समुत्पाद्य त्वमेव पुरुषोत्तम ।
आत्मज्ञानात्मभक्ताम्ब्र तानाऽपादयसि खयम् ॥

१९

त्वमेव संयोजयसि ब्रह्मविद्धिश्च तान्पुनः ।
त्वत्प्रसादात्प्रभूतानान्तेषां विघ्नानि सर्वशः ॥

२०

विनाश्य त्वत्पदप्राप्तिं त्वमेव कुरुषे हरे ।
कालदोषेण लोकेऽस्मिन्साधुवादे समुत्थिते ॥

२१

समुत्पन्नेषु दुष्टेषु सांप्रदायेषु वैदिके ।
समुत्पन्ने त्वमेतेषां शासनायैव जायसे ॥

२२

मनुजादिसजातीयाः बहुधाऽत्र युगेयुगे ।
सर्वेषां प्राणिनामत्र जानतामभिजानताम् ॥

२३

तत्तत्स्थानेषु रक्षार्थं सदा सन्निहितोद्यसि ।
इत्यभिष्टूयमानोयं भगवानार्दया दृशा ॥

२४

आलोक्यैनं मुनिं सम्यगाऽबभाषे मिताक्षरम् ।
श्रीभगवानुवाच—
मुने तुभ्यं प्रसन्नोहमिह प्रत्यक्षताङ्गतः ॥

२५

वरं वृणीष्वाभिमतं सर्वं दास्याम्यहन्तव ।
इत्युक्तस्समुनि र्हष्टः प्राञ्जलिः प्राह गद्ददम् ॥

२६

88

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः ॥

मुनीनामन्तरात्माऽसि सर्वभूतमनोहर ।
अहन्तु तव सायुज्यमाकाङ्गन्तपसि स्थितः ॥

२७

अद्य त्वान्तु समीक्ष्यैव परिपूर्णमनोरथः ।
अत वर्ते भवान्यत त्वत्पादं पश्यतो मम ॥

२८

सर्वल सर्वदा सर्वाख्यवस्थासु च मेऽच्युत ।
त्वग्येव भक्तिरेकैवमस्तुभक्तिरचञ्चला ॥

२९

एवं वदन्तम्मुनिमाह देवो वृषाद्रिवासी दययाऽभिरामः ।
सर्वार्थसिद्धिं प्रवदन्निधानः नारायणोऽनन्तगुणाभिनन्द्रः ॥

३०

श्रीभगवानुवाच—

मुने ममात्यभिमतं वाराहं क्षेत्रमुत्तमम् ।
वृषाद्रेरपि तेन त्वं मन्त्रसिद्धिं समागतः ॥

३१

अहमप्यत तिष्ठामि त्वमप्याभूतसंप्लवम् ।
इह स्थित्वा त्वदीयैश्च शिष्यैस्सह तपोधनैः ॥

३२

पश्चाच मम सायुज्यं संप्राप्नुहि यथेच्छया ।
इत्युक्त्वा तं मुनिं शौरिस्तत्वैवान्तरधीयत ॥

३३

तदाप्रभृति तत्रैव वर्तते मुनिपुङ्गवः ।
मण्डकमुनिरित्याख्यो बहुभिर्मुनिभिस्सह ॥

३४

इतीदन्नारदेनोक्तं व्यासायामिततेजसे ।
शृण्वताम्भवतामत योक्तं तत्समासतः ॥

३५

एतच्छुण्वन्ति मर्त्याश्च श्रद्धाभक्तिसमन्विताः ।
लभेरम्भेऽव्ययन्तेन सर्वाख्यभिमतं फलम् ॥

३६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वादशोध्यायः ॥

89

संसिद्धिमेषामितरैरलभ्यामिहाऽशु मण्डूकमहर्षिलब्धाम् ।
आद्वेषु संश्राव्य पितृन्प्रयत्नाचृत्सिं पराङ्गच्छति मर्त्य एव ॥ ३७

कारुण्यामृतवारिधे वृषपते हे सत्यसंकल्पन
श्रीमन् सुन्दरयोग्यताविरहितानुत्सार्य सर्वान् किल ।
क्षाम्यन्साधुजनैः कृताम्स्तु निखिलानेवापचारान् क्षणा-
त्तद्वोग्यामनिशं कुरुष्व भगवन् श्रीरङ्गधामश्रियम् ॥

इदं भूयोभूयः पुनरपि च भूयः पुनरपि
स्फुटं विज्ञाप्त्यामीत्यगतिरबुधोनन्यशरणः ।
कृतागा दुष्टात्मा कलुषमतिरस्मीत्यनवधे-
र्दयायास्ते पात्रं वनगिरिपते सुन्दरभुज ॥

खस्तिप्रजाभ्यः परिपालयन्तां न्यायेन मार्गेण मर्हीं महीशाः ।
गोब्राहणेभ्यश्शुभमस्तु नित्यं लोकास्समस्तासुखिनो भवन्तु ॥ १

काले वर्षतु पर्जन्यः पृथिवी सस्यशालिनी ।
देशोऽयं क्षोभरहितः ब्राह्मणास्सन्तु निर्भयाः ॥ २

इति श्रीवाराहपुराणे श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे
मण्डूकमुनिसायुज्यप्रदोनाम द्वादशोध्यायस्समाप्तः ।

इति श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनामेतिहासस्थलपुराणं समाप्तिमगादितिशम्
ॐ तत्सत्.

श्रीमत्सुन्दरराजार्पणमस्तु ॥



॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोध्यायः ॥

51

विमानस्यास्य माहात्म्यं सेवितस्य महीयसा ।
हरिणा देवदेवेन यस्मिन्नन्तर्हितेनवै ॥

६९

श्रीवामदेवः—

तत्रैव ब्रुवतां तेषां ब्रह्मादीनां नरेश्वर ।
भगवान्सविता देवः मध्यान्हसमयङ्गतः ॥

७०

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे चतुश्चत्वारिंशोऽध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यशामेतिहासे खलपुराणे
मार्कण्डेयस्य नित्यत्ववरप्रदोनाम
षष्ठोध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

